

werden vreeselijk gehavend. Het grootste gedeelte van het eiland werd overstroomd, ook de polder Westerland, waarvan de dijk op vele plaatsen doorbrak.

Nabij den Helder werd in de zeewering een gat van 55 à 60 M. lengte geslagen. Tusschen den Helder en het Nieuwediep liepen de dijken over.

De zeewering tusschen den Helder en Huisduinen werd over hare geheele lengte aanzienlijk beschadigd.

Op het eiland Texel stroomde het water op meer dan honderd plaatsen over de dijken. De waterkeeringen en paalwerken werden vreeselijk gehavend. Ook de Zanddijk van Texel naar Eierland werd belangrijk beschadigd.

Aan de kusten van Terschelling was eveneens de waterstand hooger dan bij den vloed van 15 November 1775.

Gelderland.

Hering,
blz. 159 en 160.

Bij Elburg was de schade veel grooter dan bij den stormvloed van 15 November 1775. Tengevolge van het overloopen van den dijk werden geheele stukken daaruit weggespoeld. Ook werden de in den loop van het jaar gedichte doorbraken, welke bij den stormvloed van het vorige jaar waren ontstaan, weder geopend. De Oosterwoldsche zeedijk brak op verscheidene plaatsen door. Evenals in 1775 stroomde het water ver landwaarts in.

Overijssel.

Idem, bijl. 14.

De in deze provincie geleden schade was enorm en veel grooter dan bij den vloed van het vorige jaar. Bijna alle zee- en rivierdijken stroomden over en werden deerlijk gehavend. In den IJsseldijk ontstonden tusschen Kampen en Wilsum, alsmede bij Westersholte, verscheidene doorbraken.

Bij Grafhorst brak de dijk langs het Ganzendiep door. Aan den zeedijk van Mastenbroek stond het water 0.30 M. hooger dan bij den vloed van 15 November 1775. De dijk liep over en werd op verscheidene plaatsen gebroken. Langs het Zwarte Water werd de dijk tusschen Hasselt en Zwartsluis op vele plaatsen tot den teen weggespoeld. Tusschen Blokzijl en Baarlo kwamen in den zeedijk drie doorbraken. Bij Blankenham werd de dijk bijna geheel vernield. Tusschen Blankenham en Kuinre brak de dijk op een groot aantal plaatsen door.

Nagenoeg al het land bewesten het Zwarte Water werd overstroomd; bijna geen polder bleef onbeschadigd. Zelfs inundeerden de lage landen bewesten Staphorst en Rouveen. Te Kampen was de waterstand ruim 0.10 M. hooger dan bij den stormvloed van

het vorige jaar. De steden Kampen, Zwolle, Hasselt, Zwartsluis en Genemuiden werden bijna geheel overstroomd.

Ook inundeerde het ambt van Vollenhove.

Friesland.

Ook in Friesland was de schade veel grooter dan bij den vloed van 15 November 1775. In het zuiden dezer provincie braken de Lindedijken door. Het zuidwestelijk deel van Weststellingwerf, en daardoor een gedeelte van Lemsterland, werd overstroomd. Even beoosten Lemmer kwamen drie gaten in den zeedijk, doch doorbraken werden voorkomen. Bewesten Lemmer, vooral bij Lemsterhoek, brak de dijk op verscheidene plaatsen door. De overstroming echter, welke hiervan het gevolg was, had niet veel te beteekenen.

Hering,
bijl. 13.

Nabij Stavoren liepen de dijken over. In den Wioldijk kwam een groot gat, waardoor het land daarachter tot den Slaperdijk, alsmede de beide drooggemaakte Noorder- en Zuidermeren, overstroomd werden.

Ook tusschen Stavoren en Hindeloopen werden de dijken zeer beschadigd tengevolge van het overstorten van het water. De waterstand was aldaar 0.16 à 0.18 M. hooger dan bij den vloed van 15 November 1775. Er ontstonden echter geen doorbraken.

Zuidelijk van Workum brak de dijk van het Workumer Nieuwland op twee plaatsen door, waardoor deze polder diep overstroomd werd; het water reikte tot de daken der huizen.

Benoorden Workum, tusschen deze stad en het Workumer Hek, kwam in den vroegen morgen van den 21 November een doorbraak van 100 voeten (31.5 M.) lengte. Hier was de waterstand een voet hooger dan bij den stormvloed van het vorige jaar.

Harlingen werd grootendeels overstroomd.

De dijk tusschen Makkum en Dijkshoek werd aanzienlijk beschadigd.

Op het eiland Ameland werden de meeste dijken der Mieden¹⁾ Idem, blz. 132. weggeslagen, in het bijzonder die van de Ballumermieden, een klein poldertje zuidwestelijk van Nes.

Schiermonnikoog werd overstroomd; het water stroomde over Idem, blz. 175. de dijken en stond anderhalf voet hooger dan bij den stormvloed van 15 November 1775.

Groningen.

In deze provincie bekwamen de dijken geen noemenswaardige schade. Idem, blz. 63.

¹⁾ Miede = made = grasland.

Zuid-Holland.

Hering,
blz. 33.

Drie kwartier gaans oostelijk van Gouda kwam in den IJsseldijk een doorbraak ter lengte van ongeveer 20 M., waardoor bewesten den Prinsendijk verscheidene polders, tot Sluipwijk toe, overstromd werden.

Register
verbalen
Schieland,
fol. 77 verso.
Idem, fol. 73.

Te Delfshaven was de hoogste waterstand 2.945 M. † N.A.P., derhalve 0.015 M. hooger dan bij den stormvloed van 1775.

In den dijk van den tusschen Schiedam en Delfshaven gelegen polder Nieuw-Mathenesse ontstond een doorbraak, waardoor deze polder overstromd werd.

Tusschen Delfshaven en Rotterdam stroomde het water over de op Schieland's Hoogen Zeedijk geplaatste kistingen, welke daardoor vernield werden. De overstroming had echter weinig nadelige gevolgen.

Te *Rotterdam* stond de geheele buitenstad onder water.

Hering,
bijl. 6.

Te Vlaardingen keerde de wind den 17 November van het zuidoosten naar het zuiden, terwijl de barometerstand, die verscheidene weken zeer hoog was geweest, eenigszins begon te dalen. Den 18 en 19 November bleef het nog vrij goed weer, hoewel de barometer bestendig bleef dalen. Den 19 November liep de wind naar het zuidwesten en nam geleidelijk in kracht toe. Den 20 November des morgens te 10 uren keerde de wind in westelijke richting en ging des middags te 3 uren over in een storm uit noordwestelijke richting, terwijl hij hoe langer hoe meer in kracht toenam. Des avonds te 8 uren kwam in den barometerstand een rijzing, welke te 1 uur in den daarop volgende nacht 9 à 10 m.M. bedroeg. Nog een paar uren bleef de storm geweldig voortwoeden en nam daarna van lieverlede in kracht af, doch tot den 22 November des morgens 2 uren bleef het met vlagen zeer sterk waaien. Toen kwam er een hevige stormbui uit noordwestelijke richting, welke bui ongeveer een uur duurde, waarna de wind bedaarde.

Het water bleef ongeveer 0.03 M. lager dan bij den stormvloed van het vorige jaar. Evenals toen kwam in den dijk van den polder Vettenoord een doorbraak, waardoor deze polder overstromd werd.

Idem, blz. 36.

Nabij Brielle werden een viertal polders overstromd. De hoogste waterstand was aldaar ongeveer 0.13 M. hooger dan bij den stormvloed van 1775.

Noord-Brabant.

Idem, bijl. 8.

Door overstroming van den dijk langs de Oude Maas inundeerden de landen van Doeveren, Drongelen, Babiloniënbroek,

Eethen en Meeuwen. Ook de polder van Dussen werd overstromd.

De dijk van den Emiliapolder brak op twee plaatsen door.

Onder Dinteloord werden de Kooi- en Karolinapolder en de Grootte Torenpolder overstromd.

Zeeland.

Op het eiland Tholen leden de dijken zeer veel schade.

Hering,
bijl. 8.

In de buitenglooiing van den dijk langs den Oud-Noord-Bevelandpolder werden een zeer groot aantal gaten geslagen, waarvan sommigen tot de kruin toe.

Van den polder Oude Leck, welke bij elken hooger vloed overstromde, werden de dijken zoo gehavend, dat het behoud van den polder hopeloos was. Zooals reeds vroeger werd vermeld, ging deze polder vier jaren later verloren.

1808. 15 Januari. Verscheidene dagen vóór den 14 Januari was het aan de kusten van de Zuid-Hollandsche en Zeeuwsche eilanden vrij goed weer, met zuidwestelijke tot noordelijke windrichtingen. Den 13 en 14 Januari woei het vrij krachtig uit het zuidwesten. Tegen den avond van den 14 Januari stak een hevige storm uit het noordwesten op, die den geheelen daarop volgenden nacht bleef woeden. In Zeeland woei de storm meer uit noordelijke richting, terwijl aan de Noord-Hollandsche kusten de richting noord-noordoostelijk was. Daar het bovendien den 13 Januari volle maan was geweest, is het te verklaren, dat een zeer hooge stormvloed volgde.

Van Hoek,
blz. 144.

De Kanter,
blz. 33.

Als bijzonderheden van dezen vloed zijn nog te vermelden: de groote snelheid, waarmede het water steeg, alsmede het feit, dat de hoogste stand, in tegenstelling met de meeste vloedden, bijna overal vroeger en nergens later werd bereikt, dan het tijdstip waarop de vloed volgens berekening moest eindigen.

De schade, door den vloed teweeggebracht, was vooral op de Zeeuwsche eilanden en in Vlaanderen zeer groot.

Zeeland.

Door het overvloeien van het water werden vele dijken, dikwijls over groote lengte, geducht beschadigd. Op enkele plaatsen kwamen meer of minder belangrijke doorbraken voor; somtijds scheen het een wonder dat hetgeen van den dijk overbleef, nog in staat was het water te keeren.

Op het eiland Walcheren leden de Westkappelsche dijk en de duinen bij Domburg en Westhoven, alsmede die langs het zuiderstrand veel schade.

Idem, blz. 38.

Aan de westzijde van het Kanaal van Welsinga werd een polder, groot 19 H.A., aan de oostzijde werden een drietal polders, tezamen groot 56 H.A., overstroomd.

Van Hoek, In den zuidelijken dijk van de Arne kwam een doorbraak, blz. 151 en vlg. waardoor 102 H.A. land overstroomd werden.

De steden Middelburg en Vlissingen kwamen geheel, Veere en Arnemuïden gedeeltelijk onder water.

De Kanter, De hoogte van den vloed was te Middelburg: blz. 35.

0.275 M.	Looger dan de stormvloed van 27 Febr.	1736,
0.31	„ „ „ „ „ „	2 Febr. 1791,
0.325	„ „ „ „ „ „	31 Dec. 1720,
0.35	„ „ „ „ „ „	26 Jan. 1682.

Te Vlissingen en te Goes was de vloed resp. 0.55 M. en 0.12 M. hooger dan die van 26 Jan. 1682.

Van Hoek, Op het eiland Wolfaartsdijk werden drie polders, ter gezamen- blz. 197. lijke oppervlakte van 490 H.A., geïnundeerd. Een dezer polders, Dresselhuis, blz. 145. Nieuw-Sabbinge, bleef tot 1821 onder water.

Van Hoek, Op Zuid-Beveland werden het dorp en de polder Kruijningen, blz. 200, 218 groot 1216 H.A., tengevolge van een zeer zware dijkbreuk, geheel en 220. overstroomd. Het weder dichtten van de doorbraak, waarbij ongeveer 39 H.A. land werden buitengedijkt, werd 24 Februari d.a.v. voor f 520 000 aanbesteed.

Voorts inundeerden op genoemd eiland nog achttien andere polders, tezamen groot 3103 H.A. De stad Goes werd gedeeltelijk overstroomd.

Tegenwoordige Het juist 100 jaren te voren bedijkte eiland Oost-Beveland Staat, 10e deel, blz. 342. werd, tengevolge van een doorbraak, geheel overstroomd en bleef geruimen tijd onder water.

Van Hoek, In Zeeuwsch Vlaanderen werden groote uitgestrektheden land blz. 292. onder water gezet. Beoosten den Braakman inundeerden zeventien polders geheel en elf polders gedeeltelijk, ter gezamenlijke oppervlakte van meer dan 4600 H.A. Westelijk van den Braakman werden drie en twintig polders geheel en vijf gedeeltelijk overstroomd, ter gezamenlijke grootte van meer dan 6800 H.A.

Idem, blz. 223 Op Noord-Beveland geraakte slechts één polder, groot 143 H.A., en vlg. onder water.

Op het eiland Schouwen leden de dijken aan de noordkust, tengevolge van overvloeiing, enorme schade. Elf polders inundeerden.

Ook de dijken van het eiland Tholen werden vreeselijk gehavend en op sommige plaatsen doorgebroken, waardoor vijftien meest kleinere polders, tezamen groot ongeveer 628 H.A., overstroomd werden. Van St. Maartensdijk tot aan de sluis te Poortvliet stond alles een uur gaans ver onder water.

St. Philipsland had van den vloed weinig te lijden.

Zuid-Holland.

In het algemeen was de schade, door den stormvloed op de Hollandsche eilanden teweeggebracht, veel geringer dan in Zeeland. Van Hoek,
blz. 254 en vlg.

Op Overflakkee stroomde het water over de onder den wind gelegen zeedijken langs de Krammer, doch deze bekwamen daardoor geen aanmerkelijke schade. Alleen braken de dijken van de twee jaren te voren aangedijkte polders Anna Wilhelmina en Lodewijkspolder op verscheidene plaatsen door, met het gevolg dat deze, te zamen groot 276 H.A., geheel overstroomd werden. Herdijking had nog in hetzelfde jaar plaats, echter met buitensluiting van een groot gedeelte van den Lodewijkspolder.

Boers,
blz. 36.

Aan de zuidzijde van Goedereede stroomde het water op een enkele plaats over den dijk. De dijk langs de noordkust bleef onbeschadigd. De duinen echter werden hier en daar zeer gehavend.

Het stadje Goedereede werd geheel overstroomd; de hoogste waterstand was 0.21 M. hooger dan bij den stormvloed van 1775. Even benoorden de stad brak een gat in den Havendijk, waardoor de polder Nieuw-Oostdijk onder water liep.

Ook hadden op Voorne en Putten de dijken, tengevolge van overslag van het water, zeer veel te lijden; doorbraken hadden alleen plaats op Putten, waardoor een 5-tal kleinere polders overstroomd werden. Van Hoek,
blz. 261 en vlg.

Het eiland Tien Gemeten werd, tengevolge van verscheidene doorbraken, geheel overstroomd.

Op het eiland Rozenburg stond het water op enkele plaatsen op de kruin van de dijken, doch doorbraken kwamen niet voor.

Langs het eiland Dordrecht was de hoogste waterstand 0.10 tot 0.20 M. lager dan bij den stormvloed van 1775.

Te *Rotterdam* was de hoogste waterstand 2.70 M. + N.A.P.

De duinen nabij Terheide werden ongeveer 12 M. afgeslagen. Nabij Hoek van Holland was de afspoeling der duinen niet minder. Idem, blz. 273.

Te Katwijk stond het water 3.38 M. + N.A.P.

Noord-Brabant.

In het algemeen leden de dijken langs het Hollandsch Diep tusschen den Moerdijk en Willemstad zeer veel door den golfslag. Overall stond het water tot aan de kruinen der dijken en vloeide het op enkele plaatsen er over heen. Idem, blz. 268
en vlg.

Te Willemstad stond het water 0.08 M. hooger dan bij den stormvloed van 1775.

Langs de Dintel kwam een doorbraak in den dijk van den Dintelpolder, waardoor deze polder overstroomd werd.

In het Militair Wachthuis bij de Waterpoort te Willemstad

bevindt zich een peilmerksteen met een horizontale naald en het opschrift: „15 Januari 1808” en een tweede horizontale naald en het opschrift: „14 November 1775”.

Voor de hoogte van den bovenkant van eerstgenoemde naald werd gevonden 3.432 M. + N.A.P., en van de laatstgenoemde naald 3.21 M. + N.A.P. ¹⁾.

Noord-Holland.

Van Hoek, blz. 275 en vlg. Zeer aanmerkelijk was de schade, toegebracht aan de Hondsbossche- en Pettemer zeekering. Te Petten werden de zanddijken tot op de helft weggeslagen.

Bij den Helder was de schade gering.

Langs de Zuiderzeekusten werden de zeekeringen op verscheidene plaatsen geducht gehavend.

Het eiland Marken werd overstroomd.

Te Amsterdam was de hoogste waterstand 2.25 M. + N.A.P., te Spaarndam 2.16 M. + N.A.P., te Muiden 2.27 M. + N.A.P.

Gelderland.

Idem, blz. 289. Ook de Geldersche zeedijk leed door het overstorten der golven schade; doorbraken kwamen echter nergens voor.

In de provinciën Overijssel, Friesland en Groningen werd door den stormvloed geen noemenswaardige schade aangericht.

1820. 6 Maart. Volgens de Staatscourant van 20 Maart 1820.

Ter
Pelkwijk,
blz. 4 en vlg.

1824. 14 November. De maanden October en November van het jaar 1824 waren bijzonder stormachtig. De onverpoosd aanhoudende westelijke wind hield de zee steeds op een aanzienlijke hoogte. Den 14 en 15 November woei het een zwaren storm: te Genemuiden steeg het water 2.43 M. boven den dagelijkschen vloed; te Zwolle was de waterstand nog hooger dan in 1776. De dijken liepen zeer groot gevaar van doorbreken: die van Volenhove en Mastenbroek werden behouden, doch in den Zwartendijk, nabij Kampen, ontstond een zware doorbraak. Het water bereikte in de stad een hoogte van 1.38 M. + N.A.P. Nadat de polder van Dronten was ondergelopen, stroomde het water over den geheelen Zwartendijk en door de in dien dijk gevallen doorbraak, waardoor de polder van Broeken en Maten geïnundeerd werd. Het water vloeide tot aan de wallen van Kampen. Ten gevolge van genoemde doorbraak geraakte ook de gemeente Kampervveen onder water, evenals Oosterwolde.

Het water stroomde in de richting van Wezep tot aan den

¹⁾ Hoogte van verkenmerken Nauwkeurigheidswaterpassingen in Noord-Brabant, 1893, blz. 109.

Broekdijk onder Oldebroek. Voorts werden de gehuchten Dieze, Zalné, Herfte, Berkum en Langenholte geheel of gedeeltelijk over-stroomd tengevolge van doorbraken in den dijk langs den linker-oever van de Vecht en van de Nieuwe Wetering ¹⁾.

Dat ook het water in de Nieuwe Maas te *Rotterdam* een zeer hoogten stand bereikte, blijkt uit het volgend uittreksel uit een weekrapport van den Fabriek-Landmeter van Schieland.

1 8 2 4.	Wind-		Hoogwater.		Laagwater.	
	streek	kracht	M. boven N.A.P.	Uren	M. boven N.A.P.	Uren.
Zaterdag 13 Nov. .	Z.W.	molen	1.39	9	0.105	5
Zondag 14 " .	W.N.W.	storm	2.695	11½	1.02	5
Maandag 15 " .	W.N.W.	hard	2.09	10½	0.70	8
Dinsdag 16 " .	Z.W.	molen	0.76	1½	0.10	9

1825. 4 en 5 Februari. In den namiddag van 1 Februari stak de wind uit zuidwestelijke richting op, en bleef, daarbij steeds in kracht toenemende, tot den avond van den volgenden dag uit deze richting waaien. Toen volgde een hevige storm uit het noordwesten, welke tot den avond van 4 Februari aanhield. Bijna overal ging de storm gepaard met sneeuw-, regen- en hagelbuien; hier en daar ook met onweder. Daar het bovendien het tijdperk der springgetijden was (volle maan 3 Februari; perigeum 5 Maart), is het te verklaren, dat de vloed van 3, 4 en 5 Februari buitengewoon hoog waren ²⁾.

Beyer,
1e deel, blz. 230.

Van
Leeuwen,
blz. 5.

Op een groot aantal plaatsen bereikten zij hoogten, welke door geen latere en waarschijnlijk ook door geen vroegere stormvloed werden overtroffen.

In den volgenden staat, overgenomen uit het vanwege het Departement van Waterstaat uitgegeven „Verslag over den stormvloed van 13/14 Januari 1916”, zijn opgenomen de hoogste waterstanden van den stormvloed van 4/5 Februari 1825. De standen, welke bij latere vloed niet in hoogte werden overtroffen, zijn vet gedrukt.

¹⁾ Volgens de Haarlemsche Courant van 18 November 1824 werd het water bij den Helder in den nacht tusschen 14 en 15 November, tusschen 2 en 3 uren, door westen- en noordwesten wind tot 1.93 M. boven hoogwater opgestuwd

²⁾ Met betrekking tot meer uitvoerige meteorologische en hydrografische omstandigheden, welke die stormvloed veroorzaakt hebben, wordt verwezen naar Gallé.

Waarnemings- punten.	M. + N.A.P.	Waarnemings- punten.	M. + N.A.P.
Nieuwe Statenzijl . . .	5.09	Makkum	2.80
Delfzijl	4.60	Workum	3.09
Zoutkamp	4.45	Hindeloopen	2.83
Friesche Sluis	3.99 ¹⁾	Stavoren	2.39
Nieuwe Zijlen	4.01	Tacozijl	2.60
Harlingen	2.93	Lemmer	2.69
Schoterzijl	2.62	Rotterdam	2.91 ²⁾
Kuinre	3.06	Gouda	2.96
Blokzijl	3.63	Krimpen a/d Lek	2.73
Genemuiden	3.39	Schoonhoven	2.76
Zwolle	2.60	Brielle	2.96
Schokland	3.38	Dordrecht	3.29 ³⁾
Urk	2.83	Goedereede	3.07
Kampen	3.11	Hellevoetsluis	3.07
Elburg	3.23	Willemstad	3.54
Harderwijk	3.83	Moerdijk	3.35
Spakenburg	2.68	Willemsdorp	3.30
Eembrugge	2.59	Werkendam	3.54
Amersfoort	2.22	Gorinchem	3.47
Muiden	2.62	Woudrichem	3.79
Marken	2.58	Geertruidenberg	3.06
Edam	2.68	Dongebrug	2.26
Hoorn	2.67	Keizersveer	2.62
Enkhuizen	2.41	Brouwershaven	3.75
Medemblik	2.77	Steenbergsche Sas	3.82
Wieringen	2.35	Dintelsas	3.49
Terschelling	2.90	Burgh	3.65
Vlieland	2.84	Zierikzee	3.70
Texel	2.45	Goessche Sas	4.07
Nieuwediep	2.47	Bergen op Zoom	4.47
Katwijk	3.69	Veere	3.82

¹⁾ Waarneming gedaan te Munnekezijlen.

²⁾ Volgens opname vanwege het hoogheemraadschap Schieland 2.94 M. + N.A.P. Volgens een peilmerksteen in het pand Voorhaven O.Z. no. 12 te Rotterdam (zie figg. 4 en 5) zou de hoogste waterstand 2.82 M. + N.A.P. geweest zijn. Uit bescheiden omtrent de uitgifte van den grond blijkt, dat het pand na 9 October 1824 werd gesticht.

³⁾ Te Dordrecht bevinden zich drie peilmerkstenen van den stormvloed van 4/5 Februari 1825, n.l. in de Groote kerk, in het zakkendragershuisje nabij de Zakkendragerspoort en in het pand Wijnstraat 143. Blijkens „Hoogte van verkenmerken”, enz., uitgave 1898, blz. 17, 18 en 19 liggen de vloedmerken van deze stenen, welke in de figuren 12 tot 14 zijn weergegeven, resp. 3.29 M., 2.226 M. en 3.298 M. + N.A.P.

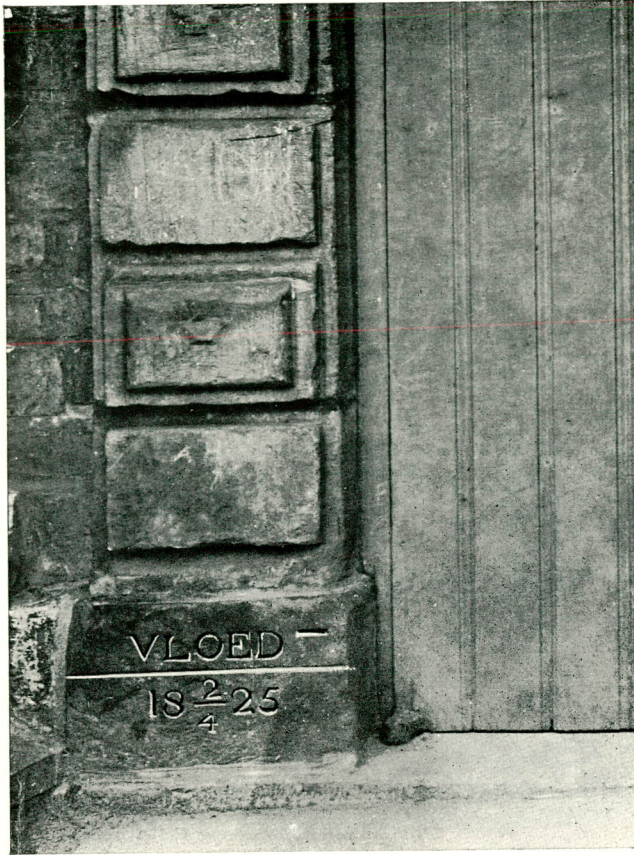

Fig. 12. Peilmerksteen van den stormvloed van 4—5 Febr. 1825 in de Groote Kerk te Dordrecht.

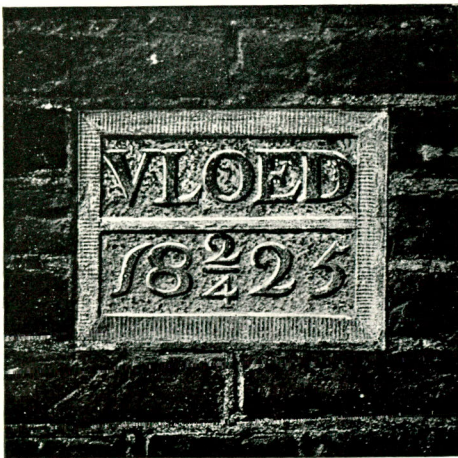

Fig. 13. Peilmerksteen van den stormvloed van 4—5 Febr. 1825 in het Zakkendragers-huisje nabij de Zakkendragerspoort te Dordrecht.

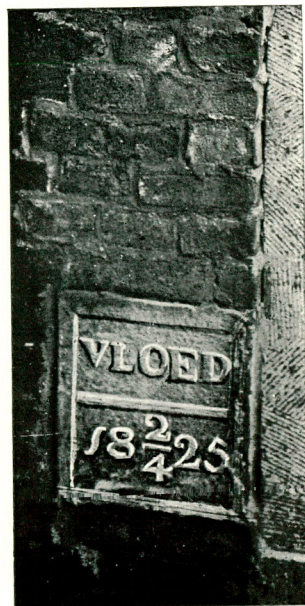

Fig. 14. Peilmerksteen van den stormvloed van 4-5 Febr. 1825 in het pand Wijnstraat No. 143 te Dordrecht.

Te Gouderak was de hoogste waterstand 3.026 M. + N.A.P. ¹⁾, te Vijfsluizen 3.007 M. + N.A.P. ²⁾, te Vlaardingen 3.242 M. + N.A.P. ³⁾, te Maassluis 3.005 M. + N.A.P. ⁴⁾.

Met betrekking tot de schade door den stormvloed teweeggebracht, diene de volgende samenvatting:

Noord-Holland.

Langs de Zuiderzeekusten bereikte niet, zooals in de zeegaten, de eerste, doch de tweede vloed den hoogsten stand.

Beyer,
1e deel, blz. 236
en vlg.

Na dezen tweeden vloed woei de wind op 5 en 6 Februari hevig uit het westen en noordwesten, zoodat het water in het zuiden der Zuiderzee zeer hoog steeg. Hieraan is het voornamelijk te wijten, dat de gevolgen van de doorbraak in den Waterlandschen zeedijk bij Durgerdam zoo noodlottig zijn geweest en dat de overstroming zich over zulk een groote oppervlakte heeft uitgestrekt. Genoemde doorbraak had 4 Februari des namiddags te 3 uren, bij een waterstand van 2.35 M. + A.P., plaats. Reeds des avonds te 8 uren stroomde het water over en door de ringdijken van de Buikslooter-, Broeker- en Belmermeren, zoodat in drie tot vier uren tijds deze meren werden geïnundeerd. De volgende vloed, des avonds te 11 uren, rees nog 0.18 M. hooger dan de eerste en was oorzaak dat 5 Februari, des morgens omstreeks 3 uren, geheel Waterland tot Purmerend toe, en eenige uren later ook de Zuidpolder onder Edam en de polder Katwoude geheel waren overstromd. Te Purmerend stroomde het water over de Schans en vielen de deuren van de sluis open, met het gevolg, dat des morgens te 10 uren de bannen Nek, Jisp en Wormer, met het daarin gelegen Schaalsmeertje, inliepen. Ook over de scheidingskade tusschen Waterland en Oostzaan, welke kade reeds sedert den vorigen avond overvloedde, stroomde nu het water zoodanig, dat de inwoners van Zaandam ten oosten van de Zaan des middags te 4 uren hunne woningen moesten verlaten, terwijl een uur later het water reeds over den Braakdijk in de Zaan vloeide.

Ten gevolge van de verhooging van de Zaan en de andere wateren van den Schermerboezem, tot 0.80 M. + A.P., ging het

¹⁾ Volgens een thans niet meer aanwezigen peilmerksteen in het noordelijk front van de inlaatsluis voor de polders Veerstablok en Stolwijk. (Hoogte van verkenmerken volgens N.A.P., gevonden bij de Nauwk. waterp. van den Alg. Dienst van den Waterstaat, 10e deel, 1898, blz. 40.)

²⁾ Volgens een thans niet meer aanwezigen peilmerksteen in het sluishuis. (Hoogte van verkenmerken volgens N.A.P., enz. uitgave 1892, blz. 149.)

³⁾ Volgens dezerzijds verrichte waterpassing van een in den oostelijken frontmuur van de Delflandsche schutsluis aanwezigen peilmerksteen (zie fig. 15).

⁴⁾ Volgens dezerzijds verrichte waterpassing van een in de Wateringsche sluis aanwezigen peilmerksteen (zie fig. 16).

water, des avonds te 8 uren, over de bedijking van het drooggemaakte meertje de Enge Wormer en inundeerde den polder Westzaan. Voorts veroorzaakte de buitengewone verhooging van den Schermerboezem het bezwijken van den ringdijk om den Wijden Wormer op 6 Februari des morgens te 6 uren, waardoor binnen vijf uren tijds het geheele drooggemaakte meer volliep. Het water in de ringvaart tusschen de Wijde Wormer en den polder Oostzaan zakte zoo plotseling, dat de kade van laatstgenoemden polder over aanzienlijke lengte werd doorgebroken. Door opwaaiing van den verhoogden Schermerboezem in de richting van Edam breidde de overstroming zich al verder uit, zoodat eindelijk de geheele streek oostelijk van de Beemster, met uitzondering van het drooggemaakte Purmermeer, onder water stond.

Van 4 Februari des namiddags 3 uren tot 6 Februari des avonds werden de volgende polders overstroomd:

Namen der polders.	Oppervlakte in H.A.
Waterland met de daarin gelegen drooggemaakte meren	8 497.—
Oostzaan	2 456.54
De bannen Nek, Jisp en Wormer met het Schaalsmeertje	2 315.20
Zuidpolder	656.89
Katwouderpolder	598.18
Purmerenderban	221.23
Polder Zeevang, met de polders nabij Purmerend	2 773.93
Enge Wormer	161.67
Westzaan	2 008.12
Wijde Wormer	1 523.11
Totaal	21 211.87

Bovendien werden nog verscheidene polders meer of minder overstroomd tengevolge van overvloeiing van het hoog opgezette Schermerboezemwater over de laagste gedeelten van hunne kaden, zooals o.a. in de polders onder Krommenie, Uitgeest en Akerslout en ook, doch in mindere mate, in het geheele (voormalige) Ambacht van Assendelft.

Niet vóór 6 Februari, des avonds ongeveer te 9 uren, was het buitenwater zoodanig gevallen, dat, zoowel door de doorbraak als door de sluis te Edam, het ingevloede water begon af te stroomen. Daarna viel het spoedig tot de hoogte van gewoon volzee, zoodat den 9 Februari de dichting der doorbraak ondernomen kon worden.

Door de snelheid, waarmede de overstroming in Waterland

Fig. 15. Peilmerksteen van den stormvloed van 4—5 Februari 1825 in de Delflandsche schutsluis te Vlaardingen.

Fig. 16. Peilmerksteen van den stormvloed van 4—5 Februari 1825 in den zuidwestelijken frontmuur van de Wateringsche sluis te Maassluis.
(Zie ook fig. 10).

en in de drooggemaakte meren plaats had, kon slechts weinig vee gered worden en werden ook een zeer groot aantal huizen vernield.

Sommige der overstroomde landen waren reeds in het begin van Mei d.a.v., doch Waterland, Oostzaan en Zeevang niet vóór 1 Juli weder boven water ¹⁾. De Wijde Wormer kwam eerst het volgend jaar droog.

Beekman,
Nederland als
polderland,
blz. 174.

Aan de kusten van Wieringen bereikte het water in den nacht van 3 op 4 Februari den hoogsten stand en stroomden de meeste dijken aan de zuidzijde van het eiland over. De Westerlandsche zeedijk werd daardoor zwaar beschadigd en de daar achter liggende polder onder water gezet. Voorts werd de Hypolitushoeverpolder tot bijna aan het dorp en nog eenig land nabij den Oever overstroomd. De noordelijke zeewering van het eiland werd hier en daar wel zwaar beschadigd, doch er ontstonden geen breuken.

Beyer,
10 deel, blz. 245
en vlg.

Op het eiland Texel werd, tengevolge van eenige doorbraken, in den nacht van 3 op 4 Februari, het land tusschen den Hoorn, den Burg en de Schans over een oppervlakte van 1500 H.A. overstroomd.

Veel grooter was de schade op het eiland Terschelling. Reeds vóór den stormvloed waren de zuiderdijken zeer beschadigd en voor verderen weerstand ongeschikt. Des avonds van den 3 Februari bezweken de in 1824 gemaakte inlaagdijken, terwijl ook in de andere dijken eenige doorbraken kwamen. De overstroming was zoo geweldig, dat bijna tegelijkertijd de door het Rijk in 1818 gemaakte inlaagdijk op verscheidene plaatsen werd weggeslagen en het geheele eiland tot aan de duinen toe ondervloede. Veel vee kwam daarbij om, terwijl ook aan de meeste huizen schade werd toegebracht.

De dorpen op de eilanden Vlieland en Urk werden niet overstroomd.

Op het eiland Marken sloegen reeds bij den eersten vloed acht woningen weg. Bij den tweeden vloed, in den nacht van 4 op 5 Februar: werden nog dertien huizen, waaronder 's lands magazijn vernield, terwijl vijftig huizen zwaar beschadigd werden. Een gedeelte der overblijfselen van omgevallen en weggedreven huizen spoelde te Doornspijk aan de Geldersche kust aan.

De schade, langs de Noordzeekust geleden, was eveneens zeer groot. Bij de Hondsbossche zeewering stond het water tot aan de kruin en werd de buitenglooiing zeer aanzienlijk beschadigd ²⁾.

¹⁾ Volgens de Haarlemsche Courant van 14 Juli was het vloedwater in Waterland op 12 Juli tot 0.08 M. boven gewoon zomerpeil gedaald en stond het land toen dus weder droog.

²⁾ Volgens de Haarlemsche Courant van 5 Februari werd de Zanddijk op twee roeden na weggeslagen.

Zuid-Holland.

Beyer,
2e deel, blz. 439
en vlg.

Te Katwijk namen de duinen weinig af; nabij Terheide was het verlies grooter.

Te *Rotterdam* stroomde het water over den dijk.

De dijken van het eiland Rozenburg leden weinig schade.

Brielle stond gedeeltelijk onder water.

Over het algemeen was de schade op het eiland IJselmonde, ofschoon de vloed iets hooger rees dan in 1775, niet belangrijk. Hier en daar liepen de dijken over en inundeerden eenige buitenpolders.

Ook in Voorne en Putten stroomde het water over de dijken, op sommige plaatsen zelfs 0.30 tot 0.35 M. hoog, doch belangrijke schade werd niet aangericht.

De Hoeksche Waard kwam er betrekkelijk goed af, hoewel het water hier en daar tot de kruinen der dijken stond.

De bedijking van Tien Gemeten leed veel schade. Het eiland werd grootendeels overstroomd.

Te Goudswaard werden, door het overvloeien der dijken, de West-, Noord- en Oostpolders, en door laatstgenoemden ook de Molenpolder overstroomd.

Te Dordrecht werd de buitenstad en ook een deel der binnenstad overstroomd.

Boers.
blz. 210.

Op Goedereede werden de dijken bijna overal beschadigd, vooral de Oudelandsche dijk. Ook had aan de duinen veel afslag plaats.

Op Overflakkee vloeiden de Suispolder en de Lodewijkspolder.

Met betrekking tot *Rotterdam* zij hier het volgend uittreksel uit de weekrapporten van den Fabriek-Landmeter van Schieland, over de waterstanden in de Nieuwe Maas, ingelascht.

D A T U M.	Wind-		Hoog water.		Laag water	
	streek. ?	kracht.	M. betr. N.A.P.	Uren.	M. betr. N.A.P.	Uren.
30 Januari	Z.W.	molen	+ 0.68	1	- 0.85	9
31 "	Z.Z.W.	slap	+ 0.74	2	- 0.52	9½
1 Februari	Z.W.	sterk	+ 0.78	3½	- 0.41	10½
2 "	N.N.W.	molen	+ 1.17	4	+ 0.10	11½
3 "	W.N.W.	storm	+ 2.46	5½	+ 0.23	10
4 "	N.W.	"	+ 2.94	5½	+ 1.75	12 1)
5 "	W.N.W.	hard	+ 2.17	6	+ 0.55	1½
6 "	W.N.W.	slap	+ 1.28	6½	- 0.05	2½
7 "	Z.W.	"	+ 0.84	7½	- 0.59	4

1) Des nachts was het laag water 1.65 M. + N.A.P. en des morgens te 5½ uren de vloed 2.83 + N.A.P.

Zeeland.

Deze provincie leed weinig. Wel werden in het algemeen de zeekeringen hevig geteisterd en duurde de storm zeer lang, doch, behalve in den avond van 5 Februari, was deze niet zeer hevig. Op het eiland Schouwen werd de geheele nieuw aangelegde dijk van Borrendamme weggeslagen, de Westhavendijk genoegzaam doorgebroken en het poldertje St. Jacob-Nieuwland geïnundeerd. Door de doorbraak van den Westhavendijk is een deel van Schouwen overstromd, doch men wist reeds den 5 Februari de doorbraak te stoppen.

Beyer,
2e deel, blz. 491.

Op het eiland Tholen werden de Deurlopolder en eenige kleine polders langs de oude Pluimpot, ter gezamenlijke oppervlakte van ruim 298 H.A., overstromd. De stad Tholen werd grootendeels onder water gezet.

Fokker,
Schouwen,
van 1600—1900,
blz. 416.

Beyer,
2e deel, blz. 502
en vlg.

In Zuid-Beveland werden, zoowel tengevolge van doorbraken als door overvloeiing van dijken, gedeelten van eenige polders, ter gezamenlijke oppervlakte van ongeveer 124 H.A., overstromd.

Op Noord-Beveland werden hier en daar de dijken beschadigd, doch nergens hadden doorbraken plaats.

In Zeeuwsch Vlaanderen werd de stad Sluis met een klein deel van den polder Bewester-Eede overstromd. Onder Axel inundeerden eenige polders, ter gezamenlijke oppervlakte van 518 H.A. Voorts bepaalde de schade zich tot de dijken, waarvan hier en daar in de glooiingen gaten geslagen werden.

Noord-Brabant.

Den 4 Februari kwam in den noordelijken dijk langs de Oude Maas, onder Meeuwen, een doorbraak waardoor 4000 à 5000 H.A. poldergronden werden overstromd.

Idem, 2e deel.
blz. 511 en vlg.

Langs de Dintel inundeerden de Dintelpolder, de Kooi- en Karolinapolder en nog eenige kleinere polders. Voorts kwamen gedeelten van Werkendam, Raamsdonk en Waspik onder water.

Utrecht en Gelderland.

In den dijk langs de Eem ontstond een zware doorbraak, waardoor al het land langs de kust, tot Nijkerk toe, onder water gezet werd. Ook vloeide de zeedijk nabij Elburg over zijn geheele lengte over, waardoor op verscheidene plaatsen doorbraken kwamen. Bovendien vielen eenige breuken in den Oosterwoldschen zeedijk en ontstond een belangrijke doorbraak in den IJseldijk onder Hattem, zoodat in korten tijd een breede strook langs de geheele kust, met de lagere gedeelten der plaatsen Nijkerk, Putten, Ermelo, Harderwijk, Nunspeet, Doornspijk, Elburg, Oldebroek, Oosterwolde, Wezep en Hattem diep overstromd werd.

Idem, blz. 539
en vlg.

Overijssel.

Ter
Pelkwyk,
blz. 18 en vlg.

Voor deze provincie waren de gevolgen van den stormvloed ontzettend.

De hoogste waterstanden werden bereikt in den voormiddag van 4 Februari; zij bleven den geheelen dag op dezelfde hoogte. Reeds de morgens tusschen 6 en 7 uren bezweek de Bëndijk, ten zuiden van de stad Vollenhove en te 7 uren die van Barsbeek, ten zuiden van den vorige. Te half 8 viel de eerste dijkbreuk tusschen Vollenhove en Blokzijl, en tusschen 9 en 10 uren een andere zeer zware bij het Zand, waardoor vijf huizen wegspoelden. Te Zwartsluis kwamen te 10 uren twee zware dijkbreuken. Tusschen 10 en 11 uren bezweek de Mastenbroeker zeedijk tusschen Venrijter- en Lutterzijl op twee plaatsen, alsmede die te Grafhorst en de dijk tusschen deze plaats en Kampen.

Daar de zee algemeen met een zeer groot verval over de dijken stortte, is het niet mogelijk, het juiste tijdstip te bepalen, waarop elke doorbraak ontstond; evenwel is het zeker, dat de meeste dijken tusschen 8 en 11 uren bezweken.

Ontzettend was de toestand, waarin vele dijken na den vloed bevonden werden: in den Zuiderzeedijk tusschen Slijkenburg en Zwartsluis waren twee en twintig doorbraken, waarbij de grond ter diepte van 1 tot 13 M. was uitgespoeld. Voor het overige was deze dijk vreeselijk gehavend en op vele plaatsen tot op het maaiveld weggeslagen. In den dijk langs het Zwarte Water te Cellemuiden, ten oosten van Genemuiden, was één, in den dijk tusschen Genemuiden en Kampen waren vier, in den IJsseldijk tusschen Kampen en Wilsum vijf doorbraken gevallen, terwijl die dijken zeer aanzienlijk beschadigd en op vele plaatsen tot op het maaiveld waren weggeslagen. In den Zwartendijk bezuiden Kampen was reeds bij den vloed van 14 November 1824 een zware doorbraak ontstaan en nu vielen in den Kamperveenschen zeedijk drie en in den IJsseldijk benoorden Kampen eveneens drie doorbraken. Ook de dijk langs den rechteroever van het Zwarte Water leed zeer groote schade: tusschen Zwartsluis en het Haerster Veer telde men veertien doorbraken. In den dijk tusschen den mond van de Vecht en Zwolle kwamen drie doorbraken.

De zee had nu overal vrijen toegang tot het land bekomen, stortte over de dijken en door de genoemde doorbraken, zoodat het gansch aan de zee grenzende deel der provincie in een waterplas werd herschapen. Het Kwartier van Vollenhove werd geheel overstroomd, met uitzondering alleen van het hoogere gedeelte van Steenwijkerwold en een klein gedeelte van de gemeenten Ambt Vollenhove en Oldemarkt. Voorts verspreidde de vloed zich over

het aangrenzende lagere gedeelte van Drenthe, voornamelijk over de gemeenten Kolderveen, Nijeveen, Meppel en een gedeelte van Havelte. Ook de Zomerdijk langs het Meppelerdiep stroomde over, werd geweldig afgeslagen en bezweek ten slotte. Dientengevolge vloeide het water over Staphorst en vereenigde zich met het water, dat uit den overstromden polder van Mastenbroek door en over de dijk langs het Zwarte Water stroomde. Slechts een klein gedeelte van Staphorst bleef droog. De gemeente Nieuw-Leusen en de aan dezelfde zijde der Vecht gelegen deelen van Zwollerkerspel en Dalfsen ondergingen grootendeels hetzelfde lot. Op dezelfde wijze als het water zich uit Mastenbroek over het Zwarte Water en diens dijken over de meer oostelijk gelegen gemeenten uitstrecte, stroomde het ook uit Kamperveen door en over de IJsseldijken in Mastenbroek, hetgeen waarschijnlijk de oorzaak was van het groot aantal doorbraken in den dijk beneden Wilsum.

Ofschoon het moeilijk is, de juiste grootte van het overstromde gebied van Overijssel te bepalen, kan men deze ramen op ongeveer 93000 H.A.

Toen de wind den 5 Februari was gaan liggen, zakte het water in de eerste dagen vrij snel. De hooger gelegen streken kwamen daardoor spoedig weder droog, doch de lage landen bleven grootendeels gedurende de geheele maand Februari en zelfs een groot deel van Maart onder water.

Het eiland Schokland werd geheel overstromd.

Met betrekking tot het verlies aan menschenlevens en het aantal weggespoelde en beschadigde huizen, enz. geeft Ter Pelk wijk een staatje, waaruit het volgende is overgenomen:

GEMEENTEN.	Bevolking.	Aantal verdronken menschen.	Aantal weggespoelde gebouwen.	Aantal onbe- woonbaar geworden gebouwen.
Schokland	647	13	25	86
Kuinre.	847	8	27	91
Blankenham.	280	28	16	29
Blokszjl.	1 705	4	18	80
Vollenhove (Ambt)	1 347	14	17	74
Vollenhove (Stad) .	1 191	—	—	25
Zwartsluis	2 563	11	45	217
Oldemarkt	1 749	17	54	82
Steenwijkerwold . .	3 565	34	95	128
Steenwijk	2 487	—	—	17
Giethoorn	1 210	—	48	213
Wanneperveen . . .	1 328	3	25	206
Hasselt	1 241	—	1	6
Staphorst.	3 332	21	5	208
Nieuw-Leusen	1 206	—	—	10

GEMEENTEN.	Bevolking	Aantal verdrinken menschen.	Aantal weg-gespoelde gebouwen.	Aantal onbe-woonbaar geworden gebouwen.
Dalfsen	3 967	2	—	2
Genemuiden.	1 384	22	48	118
Grafhorst	290	6	26	15
IJsselmuiden	1 089	35	32	120
Wilsum	402	2	11	15
Zwollerkerspel.	3 981	26	25	233
Zwolle	14 060	—	12	59
Heino	1 565	—	—	1
Kampen	7 748	48	36	133
Kamperveen	533	6	6	57
Zalk.	646	5	1	49
Totaal	40 363	305	574	2 284

J. Van
Leeuwen,
blz. 8 en vlg.

Friesland.

In den avond van 3 Februari steeg de vloed reeds eenige d.M. hooger dan in 1776 en daarna werd weinig eb bespeurd, zoodat het vermoeden gevestigd werd, dat het ver in zee geweldig stormde. Des morgens van den 4 Februari hield de storm uit het noordwesten aan. Dezen ganschen dag bulderde hij met gelijke kracht. Het over en door den Overijselschen zeedijk stortende water sloeg de geheele kruin van den dijk langs de Linde weg en vereenigde zich spoedig met het water dat door verscheidene doorbraken, welke in den Frieschen dijk tusschen Schoterzijl en Lemmer waren ontstaan, naar binnen kwam.

In eenige uren tijds waren geheel Lemsterland en Weststellingwerf, met uitzondering van de hooge gronden in het oosten en zuidoosten der laatstgenoemde grietenij, overstroomd.

Twee doorbraken in Gaasterland gevallen en twee geweldige gaten in den buiten- en in den slaperdijk van het Workumer Nieuwland, met de door overstorting geslagen gaten in den dijk beoorden Wcrkum, deden den zuidwesthoek der provincie, met uitzondering van de op hooge terpen gebouwde dorpen Koudum, Hemelum, Warns, Scharl, het beoosten Stavoren gelegen droog-gemaakte Zuidermeer en de hoogere gronden van Gaasterland in een watervlakte herscheppen. Het overstromingswater werd gekeerd door den Hemdijk, Marnedijk, Pingjumer Halsband en Groenedijk, maar door belette loozing kwam het land nog noordelijker onder water tot den Slachtedijk en den weg van Achlum naar Arum, den Krimserarmdijk en de hooge gronden der Nieuwlanden, enz.

Beekman,
Polders,
blz. 317.

In het noorden brak het Nieuwe met het daaraan grenzende Monniken-Bildt in. Door een doorbraak in den dijk van den Westpolder en door overstorting van den dijk van den polder van Ternaard werden deze polders, resp. groot 172 en 248 H.A., overstroomd.

Langs de Lauwerzee inundeerde de Engwierumpolder, groot ruim 161 H.A.

Op Ameland braken de dijken oostelijk van Hallum op verscheidene plaatsen door. Ook stroomde het water op twee plaatsen over de duinen aan de noordkust. In Hallum werden vele huisjes omgeworpen of weggespoeld. Ook Ballum en Nes werden overstroomd.

Het eiland Schiermonnikoog inundeerde geheel; alleen de duinen staker boven water.

Groningen.

Het water liep 0.60 M. hoog over de Statenzijl, waardoor de Stadspolder zeer diep overstroomd werd. Tengevolge van onderscheidene doorbraken in den westelijken Dollarddijk inundeerden de gemeente Termunten, een groot deel van Nieuwolda en een deel van de landen van Nieuw-Scheemda. De huizen op het buitendijks gelegen Reide werden weggeslagen; de bewoners konden nauwelijks hun leven redden. Ook ontstond een doorbraak in den zeedijk nabij Delfzijl, waardoor 1300 à 1400 H.A. land overstroomd werd. Onder Kloosterburen, Hornhuizen en Vierhuizen bezweken de dijken van de buitenpolders. Aan den rechteroever van het Reitdiep werd de buitendijk van twee achter elkander liggende polders onder Niekerk, Vliedorp, Zuurdijk en Warfhuizen weggeschoven; ook de oude zeedijk kon het water niet keeren. Meer naar het zuiden werd tusschen Wierum en de stad Groningen, tengevolge van een breuk in den dijk langs het Reitdiep, het land overstroomd. Aan den linkeroever van het Reitdiep bezweken van Aduarderzijl tot Kommerzijl de dijken van alle buitenpolders. Deze polders, waaronder de polder de Grootte en Kleine Kampen, onder Oldehove, werden overstroomd.

Het eiland Rottumeroog werd deerlijk gehavend. Van het zuidwesten naar het noordoosten werden de duinen over een breedte van bijna 18 M. weggespoeld en op vier plaatsen doorgebroken.

1827. 15 Januari.

1828. 5 Maart.

1834. 1 Januari.

Beyer,
2e deel, blz. 719
en vlg.

Archief hoog-
heemraadschap
Schieland.

1837. 24 Februari.

1845. 12 December.

Uit de waarnemingen, verricht vanwege het hoogheemraadschap van Schieland, blijkt, dat op bovenstaande data in de Nieuwe Maas te *Rotterdam* zeer hooge waterstanden voorkwamen. Daar andere bronnen van de op deze data voorgevallen stormvloed niet of slechts incidenteel gewag maken, droegen deze wellicht een plaatselijk karakter en veroorzaakten zij weinig belangrijke schade. Hieronder volgen uittreksels uit de rapporten van den Fabrick-Landmeter van Schieland. De waterhoogten zijn daarin omgerekend tot Meters betrekkelijk N.A.P.

D A T U M.	Wind-		Hoogwater.		Laagwater.	
	streek.	kracht.	M. betr. N.A.P.	Uren.	M. betr. N.A.P.	Uren.
13 Jan. 1827	Z.Z.W.	sterk.	+ 0.76	5	÷ 0.67	1¼
14 "	Z.W.	storm.	+ 1.80	7	÷ 0.05	1¾
15 "	N.W.	hard 1).	+ 2.72 ⁵	6	+ 0.96	2
16 "	W.Z.W.	sterk.	+ 1.07	7	N.A.P.	3
17 "	N N.W.	slap.	+ 1.28	7½	÷ 0.13	3½

1) In den afgelopen nacht N.W. storm; de boven genoteerde windkracht is die op den dag gewaaid heeft.

D A T U M.	Wind-		Hoogwater.		Laagwater.	
	streek.	kracht.	M. betr. N.A.P.	Uren.	M. betr. N.A.P.	Uren.
3 Maart 1828	N.N.W.	molen.	+ 0.83	6	÷ 0.63	2½
4 "	W.	"	+ 0.83	6½	÷ 0.68	3
5 "	N.W.	storm.	+ 2.77 ⁵	6	+ 1.12 ⁵	12½
6 "	N.	molen.	+ 1.75	8	+ 0.05	4
7 "	Z.W.	slap.	+ 0.73	8½	÷ 0.73 ⁵	4½

D A T U M.	Wind-		Hoogwater.		Laagwater.	
	streek.	kracht.	M. betr. N.A.P.	Uren.	M. betr. N.A.P.	Uren.
30 December 1833	W.N.W.	hard.	+ 1.80	6½	+ 0.50	3
31 "	W.	storm.	+ 2.25	12	+ 0.34	3½
1 Jan. 1834	W.N.W.	"	+ 2.66	7½	+ 0.86	4½
2 "	N.	slap.	+ 1.65	9	+ 0.50	5½
3 "	Z.W.	molen.	+ 0.91	9¾	+ 0.70 ⁵	6¼

D A T U M.	Wind.		Hoogwater.		Laagwater.	
	streek.	kracht.	M. betr. N.A P.	Uren.	M. betr. N.A P.	Uren.
22 Febr. 1837. . .	W.	sterk	+ 1.41	6½	+ 0.13	2½
23 " . . .	Z.W.	hard	+ 1.30 ⁵	6½	÷ 0.26	2¾
24 " . . .	N.W.	storm	+ 2.71 ⁵	6	+ 1.10	3¾
25 " . . .	N.N.W.	sterk	+ 1.30 ⁵	6¾	÷ 0.08	4
26 " . . .	N.	molen	+ 1.02	8	÷ 0.39 ⁵	5

Hieronder volgen eenige weerkundige waarnemingen, gedaan te Utrecht. De Fremery, 3e jaargang, blz. 74.

D A T U M	Barom. in m.M.	Therm. Celsius.	Windstreek des middags 12 uren.	Weersgesteldheid des middags 12 uren.
22 Febr. 1837. . .	758	5,5	N.N.W.	sterke wind.
	758	6,6		bewolkt, sterke
	760	7,2		wind.
	761	4,4		
23 "	759	5,5	W.	regenachtig.
	755	5,5		
	755	6,1		
	743	3,8		hevige wind.
24 "	746	3,8	N.O.	storm; bar. te 7½
	749	4,4		uur 740 m.M.
	753	5,0		eenigszins be-
	755	2,7		wolkt.
25 "	759,5	1,6	N.N.O.	
	760	3,8		bewolkt, sterke
	761,5	3,3		wind
	762,5	1,6		

N.B. De waarnemingen geschieden des morgens te 9, des middags te 12, des namiddags te 3 en des avonds te 9 uren.

Volgens de Haarlemsche Courant van 28 Februari was de hoogste waterstand van den vloed van 24 Februari 1837 te Dordrecht nauwelijks een voet (0.30 M.) lager dan bij den stormvloed van 4 Februari 1825. Die courant van 4 Maart d.a.v. bericht, dat groote schade werd toegebracht aan de dijken in Noord-Brabant tusschen Dinteloord en Werkendam. Bij Dinteloord werden ruim 300 H.A., bij Hooge Zwaluwe 900 H.A. land onder water gezet. Ook had overstroming plaats van het Jannezend in het Bergsche Veld, waarbij 12 mensen omkwamen.

D A T U M.	Wind-		Hoogwater.		Laagwater.	
	streek.	kracht.	M. betr. N.A.P.	Uren.	M. betr. N.A.P.	Uren.
10 Dec. 1845 . . .	N.N.W.	sterk	+ 1.36	2	+ 0.39	10
11 "	N.W.	hard	+ 1.51 ⁵	4½	÷ 0.37	11¼
12 "	N.W.	storm	+ 2.87 ⁵	4½	+ 0.62 ⁵	1½
13 "	N.	slap	+ 1.12 ⁵	5	÷ 0.39 ⁵	12¾
14 "	Z Z.W.	molen	+ 0.78 ⁵	6	÷ 0.47	1¾

Hoewel de stormvloed van 12 December 1845 te *Rotterdam* de buitengewone hoogte van 2.87⁵ M. boven N.A.P. bereikte, schijnt de daardoor veroorzaakte schade toch niet zeer groot te zijn geweest.

De *Rotterdamsche Courant* van 13 December 1845 vermeldt er het volgende van:

In den afgelopen nacht heeft een ongemeen zware vloed, nog aanmerkelijk hooger dan die van 21 October laatstleden ¹⁾, de kaden en straten der buitenstad alhier geheel onder water gezet.

De aanmerkelijke was van het water nam even na 11 uren met groote snelheid toe. Aan de groote sluis aan de *Vlasmarkt* heeft het 3.44 M. (10 voet 11½ duim *Rijnl.*) ²⁾ geteskend en alzoo slechts 8 c.M. (3 duimen *Rijnl.*) lager dan tijdens den beruchten hoogen watervloed van Februari 1825 ³⁾.

De *Haarlemsche Courant* van 16 December bericht omtrent dezen vloed het volgende:

De zeekering aan de *Hondsbosche* is in den nacht van 11 op 12 December zeer beschadigd. Het water rees tot 1.85 M. boven *Volzee*, en bleef slechts enkele duimen onder den hoogsten stand van 4 Februari 1825. Te *Rotterdam*, *Middelburg* en *Zie-rikzee* waren belangrijke overstromingen.

Van den *Waterlandschen* zeedijk tusschen *Uitdam* en *Monnikendam* is op twee plaatsen het lage paalwerk weggeslagen; er is een steile kant ontstaan, met behoud van een kruin van 7 à 14 M. over 2000 M. lengte.

De *Noorderdijk* op *Texel* is op onderscheidene plaatsen weggeslagen, terwijl de steenglooing vernield is.

¹⁾ Deze vloed steeg slechts tot 2.46 M. + N.A.P.

²⁾ Hier is bedoeld 3.44 M. + *Schielands Boezempeil*, overeenkomende met 2.89 M. + N.A.P.

³⁾ De vloed van 4 Februari 1825 bereikte een stand van 2.94 M. + N.A.P. De *Rott. Courant* is derhalve eenige c.M. mis.

Hieronder nog eenige weerkundige waarnemingen, gedaan te De Fremery,
Utrecht.

2e serie,
2e jaargang,
blz. 153.

D A T U M.	Barom. in m.M.	Therm. Celsius.	Windstreek des middags 12 ure.	Weersgesteldheid des middags 12 uren.
11 Dec 1845 . . .	758	4,7	W.	regenachtig. 's avonds storm.
	753	5,—		
	751	6,8		
	748	6,6		
12 " . . .	763	4,8	O.	bewolkt.
	764	5,1		
	766	4,8		
13 " . . .	771	1,2	N.	regenachtig.
	771	3,8		
	771	4,4		
	771	3,2		
	770	2,—		

N.B. De waarnemingen geschieden des morgens te 9, des middags te 12, des namiddags te 3 en des avonds te 9 uren.

1853. 26 September.

1855. 2 Januari.

1862. 20 December.

1863. 21 Januari.

1863. 3 December.

1867. 2 December.

Verhandelingen
van het
Koninklijk
Instituut van
Ingenieurs,
1853—1854 en
1855—1856.

De stormvloed op de laatstgenoemde vier data voorgevallen zijn zeer uitvoerig beschreven in de Verslagen aan den Koning over de openbare werken van die jaren.

Ook over de stormen van 26 September 1853 en 2 Januari 1855 werden officieele verslagen uitgebracht door de Inspecteurs van den Waterstaat. Deze verslagen zijn niet meer in het archief van den Rijkswaterstaat aanwezig. In de Verhandelingen van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs van de jaren 1853—1854 en 1855—1856 zijn echter uitvoerige uittreksels uit deze verslagen afgedrukt. Naar deze belangrijke bescheiden mag worden verwezen. Hieraan kunnen de volgende uittreksels uit de wekrapporten over de waterstanden in de Nieuwe Maas te Rotterdam van den Fabriek-Landmeter van Schieland worden toegevoegd (De wekrapporten van September 1853 zijn in Schieland's archief niet aanwezig).

Verslagen aan
den Koning
over de Openbare werken,
1862, 1863 en
1867.

D A T U M.	Wind-		Hoogwater.		Laagwater.	
	streek.	kracht.	M. betr. N.A.P.	Uren.	M. betr. N.A.P.	Uren.
31 Dec. 1854 . . .	W.N.W.	molen	+ 1.45	2¼	+ 0.74	11½
1 Jan. 1855 . . .	Z.W.	storm	+ 2.23	4½	+ 0.80	11½
2 " . . .	N.N.W.	"	+ 2.55 ¹⁾	3½	+ 1.01	1
3 " . . .	N.N.W.	slap	+ 1.65	3¾	÷ 0.17	1¾
4 " . . .	Z.W.	"	+ 1.00	5½	÷ 0.20	2¼

1) Volgens het verslag van de Inspecteurs van den Waterstaat (Verh. Kon. Inst. van Ingenieurs 1855—1856, blz. 20) steeg de vloed tot 3.18 M. + A.P., of 2,92 M. + N.A.P.! Waarschijnlijk moet hier aan een drukfout gedacht worden.

D A T U M.	Wind-		Hoogwater.		Laagwater.	
	streek.	kracht.	M. betr. N.A.P.	Uren	M. betr. N.A.P.	Uren.
18 Dec. 1862 . . .	W.N.W.	molen	+ 0.62	1½	÷ 0.30	9½
19 " . . .	N.W.	storm	+ 2.21	4	+ 0.40	9¼
20 " . . .	N.W.	"	+ 2.70 ²⁾	4½	+ 1.67	10¾
21 " . . .	N.	sterk	+ 1.84	4¼	+ 1.18	1½
22 " . . .	N.N.O.	stil	+ 0.95	5½	÷ 0.35	1¾

2) 20 December 's morgens 2.57 + N.A.P.

D A T U M.	Wind-		Hoogwater.		Laagwater.	
	streek.	kracht	M. betr. N.A.P.	Uren.	M. betr. N.A.P.	Uren.
19 Jan. 1863 . . .	W.N.W.	hard	+ 1.90	4¾	+ 0.50	12
20 " . . .	N.W.	storm	+ 2.42	6¼	+ 0.58	12½
21 " . . .	"	"	+ 2.63	5¼	+ 1.03	1½
22 " . . .	Z.W.	sterk	+ 1.35	6	÷ 0.20	3
23 " . . .	W.Z.W.	"	+ 0.93	7¼	÷ 0.38	4¼

D A T U M.	Wind-		Hoogwater.		Laagwater.	
	streek.	kracht.	M. betr. N.A.P.	Uren.	M. betr. N.A.P.	Uren.
1 Dec. 1863 . . .	Z.	slap	+ 0.33	8½	÷ 0.88	5
2 " . . .	Z.Z.O.	sterk	+ 0.08	9¼	÷ 0.78	4½
3 " . . .	W.N.W.	storm	+ 0.57 ³⁾	9	÷ 0.02 ³⁾	2
4 " . . .	W.	sterk	+ 2.34	8	+ 2.29	5
5 " . . .	Z.W.	molen	+ 0.50	11¾	÷ 0.52	7½

3) 3 December avond-getijde 11¼ uur: 2.81 M. + N.A.P.; laagwater des morgens te 5 uren: 2.29 + N.A.P., windrichting N.W.

D A T U M.	Wind-		Hoogwater.		Laagwater.	
	streek.	kracht.	M. betr. N.A.P.	Uren.	M. betr. N.A.P.	Uren.
30 Nov. 1867 . . .	Z.W.	slap	+ 0.56	7¼	÷ 0.70	3½
1 Dec. . . .	"	sterk	+ 0.61	8¼	÷ 0.33	3¾
2 " . . .	N.W.	storm	+ 2.46 1)	9¼	+ 1.75	3¼
3 " . . .	"	slap	+ 1.10	8½	+ 0.81	6
4 " . . .	O.Z.O.	"	+ 0.33	10	÷ 0.60	6

Met betrekking tot de hoogste waterstanden, welke tijdens de stormvloed in vroeger tijden *in de Nieuwe Maas te Rotterdam* voorkwamen, kan uit het hiervorengaand historisch overzicht blijken, dat hiervan vóór den stormvloed van 14 Nov. 1775 niets met zekerheid vermeld kan worden.

Het hieronder afgedrukt staatje bevat de hoogten der stormvloed, te Rotterdam waargenomen gedurende het tijdvak 1775—1920, voor zoover zij reikten tot 2.60 M. + N.A.P. of daarboven, met vermelding van de bronnen, waaraan deze waterstanden zijn ontleend.

Ter verkrijging van een gemakkelijk overzicht over de frequentie van de genoemde stormvloed diene de als bijlage I afgedrukte grafische voorstelling.

Hoogten van stormvloed boven 2.60 M. + N.A.P. in de Nieuwe Maas te Rotterdam, gedurende het tijdvak 1775—1920.

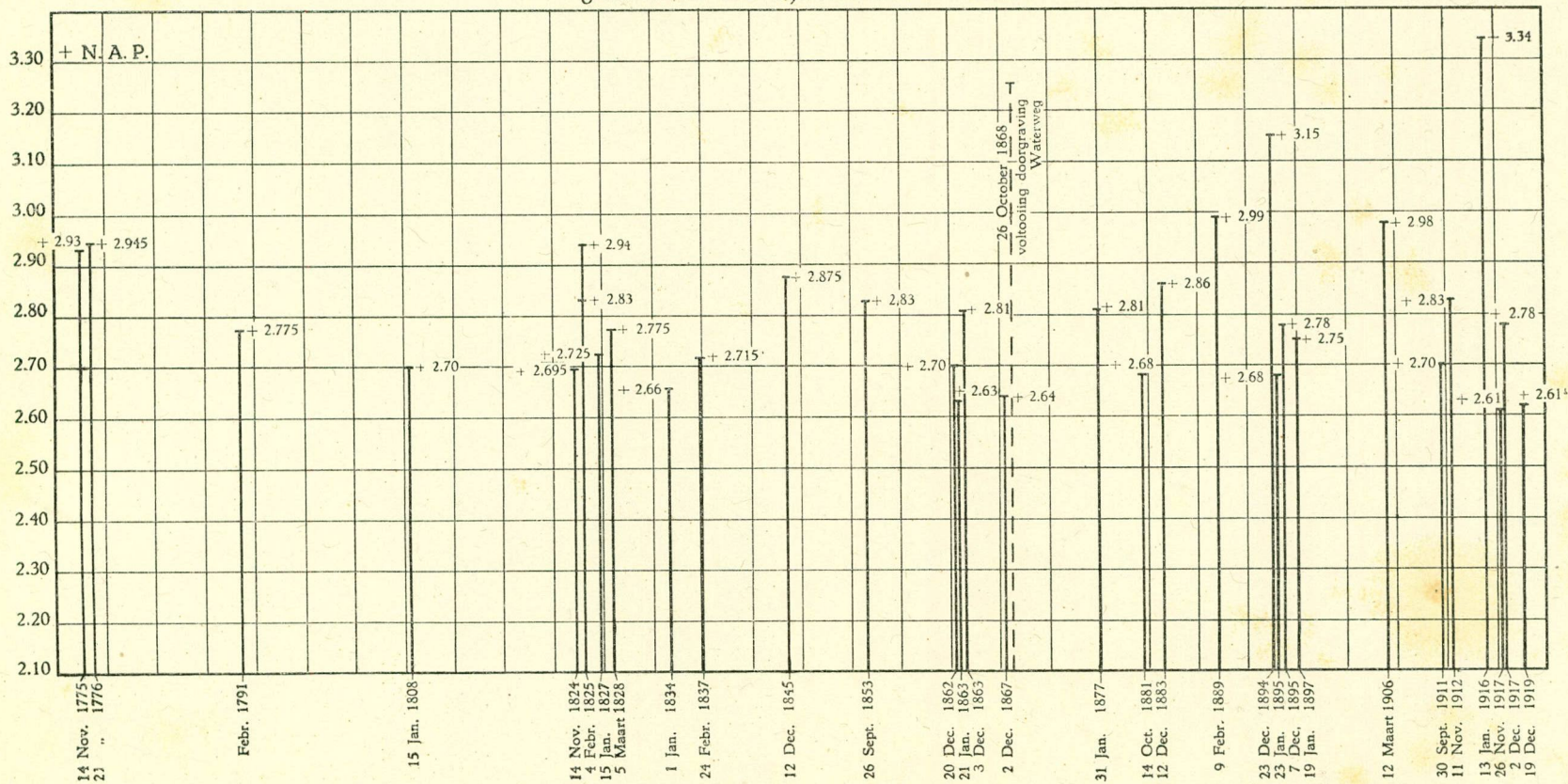
D A T U M.	Waterstand boven N.A.P.	V o l g e n s :
14 November 1775 . .	2,93	Register van verballen van den Fabriek-Landmeter van Schieland 1750—1781.
21 " 1776 (te Delfshaven) . . .	2,945	Idem.
Februari 1791 . .	2,775	Arends, blz. 325.
15 Januari 1808 . .	2,70	Van Hoek, blz. 271.
14 November 1824 . .	2,695	Weekrapport Fabriek-Landmeter van Schieland.
4 Febr. 1825, 's morgens	2,83	Idem.
4 " 1825, 's avonds .	2,94	Idem.
15 Januari 1827 . .	2,725	Idem.
5 Maart 1828 . .	2,775	Idem.
1 Januari 1834 . .	2,66	Idem.

1) Het avond-getijde te 8¼ uren steeg tot 3.24 M. + R.P. of 2.64 M. + N.A.P.

D A T U M.	Waterstand boven N.A.P.	V o l g e n s :
24 Februari 1837 . .	2,715	Weekrapport Fabriek-Landmeter van Schieland.
12 December 1845 . .	2,875	Idem.
26 September 1853 . .	2,83	Verslag van de Inspecteurs van den Waterstaat 1).
20 December 1862 . .	2,70	Weekrapport Fabriek-Landmeter van Schieland.
21 Januari 1863 . .	2,63	Idem.
3 December 1863 . .	2,81	Idem.
2 „ 1867 . .	2,64	Idem.
31 Januari 1877 . .	2,81	Verslag over den stormvloed van 30/31 Jan. 1877, Alg. Landsdrukkerij, 1877, blz. 35.
14 October 1881 . .	2,63	Verslag over den stormvloed van 14/15 Oct. 1881, Alg. Landsdrukkerij, 1882, blz. 27.
12 December 1883 . .	2,86	Verslag over den stormvloed van 12/13 Dec. 1883, Alg. Landsdrukkerij, 1884, blz. 33.
9 Februar 1888 . .	2,99	Verslag over den stormvloed van 9 Febr. 1889, Alg. Landsdrukkerij 1889, blz. 37.
23 December 1894 . .	3,15	Peilschaal aan de Vlasmarkt te Rotterdam.
23 Januari 1895 . .	2,68	Registreerende Rijkspeilschaal aan de Oude Haven te Rotterdam.
7 December 1895 . .	2,78	Idem.
19 Januari 1897 . .	2,75	Idem.
12 Maart 1906 . .	2,98	Idem.
23 November 1908 . .	2,60	Idem.
30 September 1911 . .	2,70	Idem.
11 November 1912 . .	2,83	Idem.
13 Januari 1916 . .	3,34	Peilschaal aan de Vlasmarkt te Rotterdam.
26 November 1917 . .	2,61	Registreerende Rijkspeilschaal aan de Oude Haven te Rotterdam.
2 December 1917 . .	2,78	Idem.
19 December 1919 . .	2,615	Idem.

1) Verhandelingen Koninklijk Instituut van Ingenieurs 1853—1854, blz. 48.

Hoogten van stormvloeden boven 2.60 M. + N. A. P.
in de N. Maas te Rotterdam
gedurende het tijdvak 1775—1920.

LIJST

VAN AANGEHAALDE BOEKWERKEN, ENZ.

- Aa (A. J. Van der), Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden, 13 deelen.
Gorinchem, Jacobus Noorduy n, 1839—1851.
- A. E. C., Opregt en nauwkeurig Historis verhaal van de verwonderenswaardige, Droevige, Schrikkelike en seer Schaadelijke Waaters-vloed, voorgevallen in de Provincie van Groningen en Ommelanden, op Kersdag den 25 December Ao. 1717. Daarom met Regt genaamt De Kers-vloed of Midwintersvloed, enz. Benevens een Bijvoegsel van 't aengrensend Oost-Vriesland, en de daar bijgelegene. Met alle de Generale begrootingen der geleedene Schaade, soo veel is bekend.
Groningen (naam van den uitgever en jaartal van uitgave onleesbaar).
Dit werkje komt met andere samengebonden voor in de Universiteitsbibliotheek van Groningen.
- Aitzema (L. Van), Saken van Staat en Oorlogh, in ende omtrent de Vereenigde Nederlanden.
's Gravenhage, Johan Veelt, 1657—1668, 15 deelen.
- Albertus Stadensis, Chronicon. In Monumenta Germaniae historica, Scriptorum, 16e deel, 1859, blz. 271.
- Annales Bertiniana*. In idem, 1e deel, 1826, blz. 419.
- Annales Colonienses maximi*. In idem, 17e deel, 1862, blz. 723.
- Annales Egmundani*, uitgegeven door Prof. mr. B. J. L. De Geer van Jutfaas. In Werken van het Historisch Genootschap te Utrecht, Nieuwe reeks n°. 1.
Utrecht, Kemink en Zoon, 1863.
- Annales Hildesheimenses*. In Monumenta Germaniae historica, Scriptorum, 3e deel, 1839, blz. 18.
- Annales Magdeburgenses*. In idem, 16e deel, 1859, blz. 105.
- Annales Palidenses*. In idem, 16e deel, 1859, blz. 48.
- Annales Quedlinburgenses*. In idem, 3e deel, 1839, blz. 22.
- Annalista Saxo*. In idem, 6e deel, 1844, blz. 542.

- Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, 2ième série, 13 deelen, Bruges, Vandecasteele-Wubrouck, 1843—1865.
- Anselmi abbatis continuatio chronicae Sigeberti Gemblacensis. In Monumenta Germaniae historica, Scriptorum, 6e deel, 1844, blz. 375.
- Arends (F.), Nauwkeurige geschiedenis van de kusten der Noordzee, en van de veranderingen welke zij, sedert den Cymbrischen vloed tot op heden, door watervloeden ondergaan hebben. Uit het Hoogduitsch vertaald en met aantekeningen vermeerderd door Dr. R. Westerhoff; 3 deelen. Groningen, W. Van Boekeren, 1835—1837.
- Aykema (Tjalling), Cronyxke van de Ommelanden. In M. Brouerius van Nidek, Analecta Medii aevi. Middelburg, H. Bosch, 1725.
- Aytzema (Lieuwe Van), Saken van Staet en oorlogh, 3e deel, 31e boek, betrekkelijk 1651.
's-Gravenhage, Johan Veely, Johan Tongerlo en Jasper Doll, 1669.
- Baan (J. Van der), Wolfaartsdijk, geschetst als eiland en ambachtsheerlijkheid, als burgerlijke en kerkelijke gemeente, van de vroegste tijden tot op heden.
Goes, P. Kleeuwens en Zoon, 1866.
- Beekman (Dr. A. A.), Geschiedkundige Atlas van Nederland. Holland, Zeeland en Westfriesland in 1300. 1e Afl. Holland's Noorderkwartier.
's-Gravenhage, M. Nijhoff, 1916.
- Beekman (Dr. A. A.), Geschiedkundige Atlas van Nederland. De Republiek in 1795.
's-Gravenhage, M. Nijhoff, 1913.
- Beekman (Dr. A. A.), Geschiedkundige Atlas van Nederland. De zeventien provinciën in 1555, 2e deel: De voormalige zeeboezems in Friesland ten westen en ten oosten van de Lauwers.
's-Gravenhage, M. Nijhoff, 1918.
- Beekman (A. A.), Polders en droogmakerijen.
's-Gravenhage, Gebroeders Van Cleef, 1909.
- Beekman (Mart.), Beschrijving van de stad en baronnie Asperen.
Utrecht, Math. Visch, 1745.

- Beninga (E.), *Historie van Oost-Friesland*. In A. Matthaeus, *Veteris aevi analecta*, 4e deel.
's Gravenhage, Gerard Blok, 1738.
- Beninga (S.), *Chronickel der Vriescher Landen, en der stadt Groningen*. In M. Brouerius van Nidek, *Analecta Medii aevi*.
Amsterdam, H. Bosch, Middelburg, M. Schrijver, 1725.
- Bergh (Mr. L. Rh. C. Van den), *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*. Uitgegeven vanwege de Koninklijke Akademie van Wetenschappen.
Amsterdam, F. Muller; 's Gravenhage, M. Nijhoff, 1866—1873.
- Bergh (Mr. L. Ph. C. Van den), *Handboek der Middel-Nederlandsche Geographie*, 2e druk.
's Gravenhage, M. Nijhoff, 1872.
- Beyer (J. C.), *Gedenkboek van Neerlands watersnood in February 1825*; 2 deelen.
's Gravenhage, J. Immerzeel Jr., 1826.
- Blanchard (R.), *La Flandre, étude géographique de la plaine Flamande en France, Belgique et Hollande*.
Paris, Armand Colin, 1906.
- Blok (Prof. dr. P. J.), *Geschiedkundige Atlas van Nederland. De zeventien provinciën in 1555*.
's Gravenhage, M. Nijhoff, 1917.
- Boers (B.), *Beschrijving van het eiland Goedereede en Overflakke*.
Sommelsdijk, J. Jongejan, 1843.
- Bogaert (A.), *De Kersvloedt van den jare 1717, vermengt met de gedenkwaardigste vloeden sedert den algemeenen*.
Amsterdam, G. Bosch, 1719.
- Bolhuis van Zeeburgh (Dr. J.), *Kritiek der Friesche geschiedschrijving*.
's Gravenhage, M. Nijhoff, 1873.
- Bor Ch.zn. (P.), *Oorsprongk, begin en vervolgh der Nederlandsche oorlogen, beroerten en borgerlijke oneenigheden; beginnende met de continuatie van de belegeringh van Sluys, onder den Prins van Parma, in den Jaare 1587, en eindigende met het Jaer 1594. Vervat in IX boeken*.
Amsterdam, Wed. J. Van Someren, A. Wolfgangh en de Wed. van D. Boom, 1681.

Boxhorn (M. Z. Van), *Theatrum sive Hollandiae Comitatus et Urbium nova descriptio.*

Amsterdam, H. Hondius, 1632.

Brandt (G.), *Historie der vermaerde zee- en koopstadt Enkhuysen, vervaetende haere herkomste en voortgangk. Mitsgaders verscheide gedenkwaardige geschiedenissen, aldaer voorgevallen.*

Enkhuizen, E. Van der Hoof, 1666.

In deze eerste uitgave wordt de naam van den schrijver niet genoemd. Die blijkt uit de tweede, Hoorn, J. Duyn, 1747.

Brugmans (Dr. H.), *Geschiedkundige Atlas van Nederland. De Republiek der Vereenigde Nederlanden in 1648.*

's Gravenhage, M. Nijhoff, 1919.

Brouwer (Dr. E. C. G.), *Recuel van de wapenschouwingen van Hollant. In Bijdragen en Mededeelingen van het Utrechtsch historisch genootschap, 42e deel.*

Amsterdam, J. Müller, 1921.

Chronica Regia Coloniensis. Zie *Annales Colonienses maximi.*

Chronicon Tilense, sive majoris chronici pars ultima et maxima notabilis, ex archetypo primus edidit, adustationesque addidit Joh. Did. Van Leeuwen.

Utrecht, B. Wild en J. Altheer, 1789.

Chronycke van Brabandt (Die nieuwe), oft tvervolch van de oude, mitsgaders Vlaenderen, Hollandt en Zeelant, enz.

Antwerpen, J. Mollyns, 1565.

Commelin (C.), *Beschryvinge van Amsterdam, zynde een nauwkeurige verhandeling van deszelfs eerste oorspronk uyt den Huyse der Heeren van Amstel en Amstellant, haar vergrooting, rykdom, en wyze van regeering, tot den jare 1691.*

Voor dezen uit verscheide oude Historie-Schrijvers by een gesteld, en uitgegeven; en nu uit een meenigte van Oude Schriften, autentieke stukken, en met kopere afbeeldingen verciert, nooit voor desen gedrukt geweest, beschreven en vermeerdert.

Amsterdam, A. Van Damme, Joh. Ratelband, Wed. A. Van Aaltwijk en H. Uytwerf, 1726.

Conrad (F. W.), *Verhandeling over den Rhyndlandschen Slaaperdyk by Spaarndam, met betrekking tot deszelfs gevolgen zo voor den Waterstaat van Rhyndland als voor de stad Amsterdam.*

Haarlem, A. Loosjes Pzn., 1802.

- Dale (J. H. Van), Zie Janssen.
- Dam (H. Van), Korte Beschryvinge van alle de Plaatsen en Polders die ingebroken zyn door de schrickelycke Water-Vloedt, geschiedt op Maandagh den 26 January deses Jaars 1682, soo in Hollandt, Zeelandt, Brabandt als Vlaenderen, etc. Met de Geschiedenissen van de voornaamste Water-Vloeden, sedert de generale Sond'vloedt, tot op desen tegenwoordigen Tydt toe: Alsmede de Hemels Gesichten, Teecken en Comeeten, sedert den algemeenen Sond'vloedt, tot en met den Jare 1680.
Rotterdam, H. Goddaeus, 1682.
- Daris (Joseph), Histoire du diocèse et de la principauté de Liège, depuis leur origine jusqu'au treizième siecle, Liège, L. Demarteau, 1890.
- Dee. (C. H.) Een crisis in Rijnland, 1509—1515.
Gedrukt voor rekening van het Hoogheemraadschap Rijnland (niet in den handel).
Leiden, 1876.
- Delepierre (O.) et F. Priem, Précis analytique des documents que renferme le dépôt des archives de la Flandre Occidentale.
Bruges 1840—1858, 12 vol.
Vol. 4—8 (2e série I à V). L'analyse des Comptes du Franc de Bruges de 1397—1753.
- D. (Despars) (N.) en F. R., Chronyke van Vlaenderen, 4 deelen.
Brugge. A. Wydt, 1736.
- Diesen (G. Van), Over den stormvloed van 22—23 December 1894 te Scheveningen. In Verslagen van de zittingen der wis- en natuurkundige afdeeling van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen van 26 Mei 1894 tot 18 April 1895.
Amsterdam, J. Müller, 1894 en 1895.
- Dousa (Janus), Annales rerum a priscis Hollandiae comitibus, Hagae-comitis 1599.
- Dozy (Mr. Ch. M.), De oude stads rekeningen van Dordrecht. Werken van het Utrechtsch historisch genootschap, 3e serie, No. 2.
's Gravenhage, M. Nijhoff, 1891.
- Dresselhuis (J. Ab Utrecht), De Provincie Zeeland in hare aloude gesteldheid en geregelde vorming beschouwd.
Middelburg, Gebr. Abrahams, 1836.

- Emmius (Ubbo), *Rerum Frisicarum Historia*. 2 deelen.
Leiden, L. Elzevier, 1616.
- Emo en Menko, *Kronieken van Wittewierum*. Uitgegeven door
Mr. H. O. Feith en Dr. G. Acker Stratingh. In
Werken van het Historisch Genootschap te Utrecht, Nieuwe
Serie n°. 4.
Utrecht, Kemink en Zoon, 1866.
- Ermerins (J.), *Eenige Zeeuwsche oudheden uit echte stukken
opgehelderd en in het licht gebracht*. 8 deelen.
Middelburg, W. Abrahams, 1780—1794.
- Ernst (Mr. Bartelt), *Greffier van Hollant, 't Vijffde memo-
riaelbouck beginnende den 13en January 1568 stilo curiae,
tot den 9 April 1570, stilo curiae*.
Handschrift, berustende in het Algemeen Rijksarchief te
's Gravenhage.
- Eyck (J. Van der), *Corte Beschryvinghe, mitsgaders Hantvesten,
privilegiën, costumen ende ordonnantiën van den Lande
van Zuyt-Hollandt*.
Dordrecht, Nic. Vincentsz. Van Spierinex-
houck, 1628.
- Eyndius (Jac.), *Chronici Zelandiae*. Door Smallegange ver-
taald en ingelascht in zijn *Kroniek van Zeeland*. Zie Smal-
legange.
- Feith (Mr. H. O.), *Het Groninger Beklemregt, of verzameling
van Staatsresolutiën, en andere, tot het beklemregt betrek-
kelijke stukken*.
Groningen, J. B. Wolters; Leiden J. W. Van Leeu-
wen, 1866.
- Ferrand (J. H.), *Doorbraken, overstromingen, enz. In Notulen
Koninklijk Instituut van Ingenieurs, 's Gravenhage, Gebrs.
J. & H. Van Langenhuisen, 1862—1863*.
- Fokker (Mr. A. J. F.), *Schouwen van 1600 tot 1900. Geschied-
kundige bijzonderheden uit authentieke bronnen in chrono-
logische volgorde verzameld*.
Zierikzee, N.V. Stoomdrukkerij voorheen Lakenman
en Ochtman, 1908.
- Fokker (Mr. A. J. F.), *Anne met de Gesp. Stukken en muni-
menten den Lande van Schouwen betreffende, benevens
eenige andere bescheiden*.
Zierikzee, N.V. voorheen Lakenman en Ochtman,
1909.

- Fokker (Mr. A. J. F.), Schouwen vóór 1600.
Zierikzee, N.V. voorheen Lakenman en Ochtman,
1909.
- Fremery (J. J. de), Tafel van weerkundige waarnemingen
aan het chemisch laboratorium van 's Rijksveeartsenijschool
te Utrecht. In Tijdschrift voor de geschiedenis, oudheden
en statistiek van Utrecht, 3e jaargang, 1837 en 2e jaargang,
1843, Utrecht, N. Van der Monde.
- Fruin (Prof. Dr. R.), Informatie upt stuck der verpondinghe.
In Werken van de Maatschappij van Nederlandsche Let-
teren te Leiden.
Leiden, A. W. Sijthoff, 1866.
- Fruin (Mr. R.), Stukken betrekkelijk den stormvloed van 1530.
In Archief. Vroegere en latere mededeelingen voornamelijk
in betrekking tot Zeeland, uitgegeven door het Zeeuwsch
Genootschap der Wetenschappen.
Middelburg, J. C. en W. Altorffer, 1908.
- Fruytiers (Johan), Corte Beschryvinghe van den ellendighen
ende seer beclaghelicken watervloet, die op den eersten
Novembris Anno 1570, in allen Landen aen de Noortzee
ghelegen, is gheschiet; waer door niet alleenlick groote
menichte der huysen afghespoelt zyn, ende ontellick vee
gebleven is, dan oock menschen by daghe ende by nachte
met dusenden verdroncken zijn. 1571.
- Gabbema (S. A.), Naeuwkeurige Beschryvinge der gedenkwaer-
digste watervloeden, die in Holland, Zeeland, Vlaenderen,
Brabant, Uytregt, Gelderland, Friesland, Overijssel, Groe-
ningen en naaburige Landen, sedert aaloude tyden tot in
onse dagen zyn voorgevallen.
Nu in 't licht gebracht, en met breede aantykeningen
voorsien door Tobias Gutberleth.
's Gravenhage, Engelbregt Boucquet, 1703.
- Gallé (P. H.), De stormvloeden van 3, 4 en 5 Februari 1825.
In Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aard-
rijkskundig Genootschap, 2e reeks, deel 35.
Leiden, E. J. Brill, 1918.
- Geluk J. Az. (A.), Beschrijving der stad Reimerswaal, in haren
bloei en ondergang.
Middelburg, Van Benthem en Jutting, 1877.

Gevers Deynoot (Jhr. mr. W. T.), Statistieke opgave en beschrijving van het hoogheemraadschap van Schieland.

In: Nieuwe verhandelingen van het Bataafsch Genootschap te Rotterdam, 10e deel.

Rotterdam, J. Van Baalen en Zoonen, 1850.

Gouthoeven (W. Van), D'oude Chronycke ende Historien van Holland (met West-Friesland) van Zeeland ende van Utrecht, van nieuws oversien, vermeerdert, verbeterd ende verciert met eenige Geslacht-registeren ende Genealogien der voornaemster Edelen midtsgaders Steden, Dorpen, Heeren-Huysen, ende andere beschryvinghen van Hollandt.

's Gravenhage, H. van Wouw, 1636.

Groenendaal Jr. (J.), De zeevering van het Hoogheemraadschap van Delfland.

In Gedenkboek Koninklijk Instituut van Ingenieurs 1847—1897.

's Gravenhage, Gebrs. J. & H. Van Langenhuisen, 1897.

Groot Placaet-boek, vervattende de Placaten, Ordonnantien ende Edicten van de Doorluchtige, Hoogh Mog. Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden; ende vande Ed. Groot Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-Friesland; mitsgaders vande Ed. Mog. Heeren Staten van Zeelandt.

9 deelen met Generaal Register, 1658—1796.

's Gravenhage en Amsterdam, verschillende uitgevers.

Haarlemsche Couranten.

Hamaker (Prof. dr. H. G.), De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland onder het Henegouwsche Huis. In Werken van het Historisch Genootschap te Utrecht, Nieuwe Serie, nos. 29 en 30.

Utrecht, Kemink en Zoon, 1879.

Harkenroht (E. F.), Eggerik Beninga, volledige chroniek van Oost-Friesland, maar ook van alle naburige volken ten oosten en ten westen, als onder de allersseidsaemste geschiedenissen van het oude en hedendaagsche Friesland, enz.

Een vervolg op de kronyk van Beninga.

In Matthaeus, Analecta, 4e deel.

Harkenroht (J. I.), Oostfriesche watersnood in eene kerkreeder over den Kersvloed van het jaar 1717, ende deszelfs kort ontwerp. Alsmede een kort verhaal des Nieuwjaarsvloed van het jaar 1720.

Emden, H. Van Senden, 1723.

- Heda (Wilhelmus). Zie Beka.
- Helmoldi presbyteri Chronica Slavorum. In Monumenta Germaniae historica, Scriptores, 21e deel, 1868, blz. 1.
- Hering (J. H.), Bespiegeling over Neêrlandsch Watersnood tusschen den 14den en 15den November 1775, 2 deelen.
Amsterdam, Wed. Loveringh en Allart, 1776.
- Hering (J. H.), Bespiegeling over Neêrlandsch Watersnood, tusschen den XXIsten en XXIIsten November 1776.
Amsterdam, Joh. Allert, 1778.
- Hingman (J. H.), De Maas en de dijken van den Zuid-Hollandschen Waard in 1421.
's Gravenhage, M. Nijhoff, 1885.
- Hoek (S. Van), Natuur- en Geschiedkundige beschrijving van den verschrikkelijken watervloed tusschen den 14den en 15den van Louwmaand des jaars 1808.
Haarlem, A. Loosjes Pzn., 1808.
- Hollestelle (A.), Geschied- en waterstaatkundige beschrijving van het in de 16e eeuw geheel overstroomde eiland Noord-Beveland. In: Archief. Vroegere en latere mededeelingen voornamelijk in betrekking tot Zeeland, uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, 5e deel.
Middelburg, J. C. en W. Altorffer, 1883.
- Hollestelle (A.), Geschiedkundige beschrijving van Tholen en omstreken.
In idem.
Middelburg, J. C. en W. Altorffer, 1897.
- Hoogte van verkenmerken* volgens N.A.P. gevonden bij de nauwkeurigheidswaterpassingen en bij de waterpassingen van den Algemeenen Dienst van den Waterstaat, X, Provincie Zuid-Holland.
's Gravenhage, Gebroeders Van Cleef, 1892 en 1898.
- Hoogte van verkenmerken* volgens N.A.P. gevonden bij de verspreiding van het N.A.P. door den Rijkswaterstaat in de Provincie Zuid-Holland.
's Gravenhage, Gebroeders Van Cleef, 1898.
- Idem* in de Provincie Zeeland. 's Gravenhage Gebroeders Van Cleef, 1893.
- Hoogte van verkenmerken* gevonden bij de nauwkeurigheidswaterpassingen en bij de waterpassingen van den Algemeenen Dienst van den Waterstaat, Provincie Noord-Brabant.
's Gravenhage, Gebroeders Van Cleef, 1893.

- Hoynck van Papendrecht (C. P.), Vita Viglii ab aytta
Zuichemi Ab ipso Viglio scripta, Ejusque, nec non
Joachimi Hopperi Joannis Baptistae Tassii opera histo-
rica Aliaque Analecta ad Historiam scissi Belgii potissimum
Attinentia. In Sex partes divisa.
Hagae, Gerardus Block, 1743.
- Hullu (Dr. J. De), Aanteekeningen over de veranderingen langs
de noordkust van westelijk Zeeuwsch-Vlaanderen van om-
streeks 1415—1640. In: Archief. Vroegere en latere mede-
deelingen voornamelijk in betrekking tot Zeeland, uitge-
geven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen.
Middelburg, J. C. en W. Altorffer, 1915.
- Hunnius (B.), Het Staatliche Vlaanderen of de Zeeuwsche
buisse, dewelke met de veranderinge, die 't zeewater aan
de Zeeuwsche eylanden heeft ondergaan, enz.
Middelburg, Clement, 1718.
- Janssen (H. Q.), en J. H. Van Dale, Bijdragen tot de oud-
heidkunde en geschiedenis, inzonderheid van Zeeuwsch
Vlaanderen. Middelburg, J. C. en W. Altorffer, 1856.
- Jongh (De), Memorie van het Hof van Holland.
Handschrift, berustende in het Algemeen Rijksarchief te
's Gravenhage.
- Kanter (J. De), Natuur- en Geschiedkundige beschrijving van
den watervloed tusschen den 14 en 15 Januari 1808.
Middelburg, H. A. Abrahams, 1808.
- Kanter (J. De), Beschrijving van den watervloed, voorgevallen
den 4 Februari 1825, zooveel betreft de provincie Zeeland.
Middelburg, Gebroeders Abrahams, 1825.
- Kemp (Abraham), Leven der doorluchtige Heeren van Arkel
ende Jaar-Beschrijving der Stad Gorinchem.
Gorinchem, H. Kemp, 1656.
- Krayenhoff (C. R. T.), Verzameling van hydrographische en
topographische waarnemingen in Holland.
Amsterdam, Doorman en Comp., 1813.
- Kruijthoff (W. A. T.), Geschiedverhaal van de vuur- en waters-
nood de stad Edam meermaals, dog bijzonder op den 24
February 1602 en den 5en Maart 1699 overgekomen. Ne-
vens eene korte beschrijving van dezelve stad. Met aantee-
keningen en bijvoegsels vermeerderd en verbeterd, door
Mr. Jan Leonius.
Edam, A. Tolk, 1781 (eerste uitgave 1756).

Lantsheer (Mr. M. F.) en F. Nagtglas, *Zelandia illustrata*. Verzameling van kaarten, portretten, platen, enz., toebehoorende aan het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen. 2 deelen. Het eerste deel is door Lantsheer, het tweede door Nagtglas geschreven.

Middelburg, J. C. en W. Altorffer, 1866—1880.

Leeuwen (J. Van), *Geschiedkundig tafereel van den water-vloed en de overstromingen in de Provincie Vriesland, voorgevallen in Sprokkelmaand 1825, met een beschrijving van derzelver gevolgen voor dat gewest.*

Leeuwarden, G. T. N. Suringar, 1826.

Leeuwen (S. Van), *Handvesten en Privilegiën van den lande van Rijnland met den gevolge van dien.*

Leiden en Rotterdam, Hackem, 1667.

Leo (Sybrandus), *Vitae et res gestae Abbatum in Lidlum* In Matthaeus, *Analecta*, 4e deel.

Leydis (Joannes A), *Geschiedenis van de Heeren van Brederode*. In Matthaeus, *Analecta*, 1e deel.

Limburg Brouwer (Mr. P. A. S. Van), *Boergoensche charters*. 1428—1482.

Derde afdeeling van het oorkondenboek van Holland en Zeeland, uitgegeven vanwege de Koninklijke Akademie van Wetenschappen.

Amsterdam, F. Muller; 'sGravenhage, M. Nijhoff, 1869.

Lois (S.), *Cronycke ofte korte waere beschryvinge der stad Rotterdam, beginnende van den Jaere 1270 tot den Jaere 1671 verrykt met de voornaamste hantvesten en privilegiën, door de Graven van Holland in der tijd aen deese Stad gegeven, en wyders voorsien met authentieke stukken en contracten, specterende tot de Oudheid, Rechten en Gerechtigheden dier selve Stad.*

'sGravenhage, O. en P. Van Thol; Delft, C. Van Graauwenhaan, 1746.

Matthaeus (A.), *Veteris aevi analecta*. 5 deelen.

Leiden, Sebastiaan Schouten, 1701.

Meyerus Baliolensis (Jac.), *Annales sive historiae rerum Belgicarum*. Onderdeel: *Flandricorum annalium*.

Frankfurt, S. Feierabendt, 1580.

Meylink (Mr. A. A. J.), Geschiedenis van het Hoogheemraadschap en de lagere besturen van Delfland.

's Gravenhage, Gebr. J. & H. Van Langenhuisen, 1847.

Mieris (F. Van), Groot charterboek der Graaven van Holland, van Zeeland en Heeren van Vriesland. Beginnende met de eerste en oudste Brieven van die Landstreeken, en eindigende met den dood van onze Graavinne, Vrouwe Jacoba van Beyere; zijnde zoo met de verschillende leezing der onderscheidene afschriften, als met eenige korte aanmerkingen opgehelderd, verzameld en in orde gebragt. 4 deelen.

Leiden, P. Van der Eyk, 1753—1756.

Moens van Bloois. Zie De Vos.

Monumenta Germaniae historica. Scriptores, deel 1—21. Het eerste deel is te Hannover op de Koninklijke drukkerij in 1826 gedrukt, de latere zijn uitgegeven te Hannover bij Hahn en te Berlijn bij Weidmann. De eerste deelen zijn bewerkt door G. H. Pertz.

Muller Hz. (Mr. S.), Bronnen van de geschiedenis der Kerkelijke rechtspraak in het bisdom Utrecht in de middeleeuwen, 2e deel.

Uitgegeven door de vereeniging tot uitgave der bronnen van het vaderlandsche recht, en later nog eens bij den historischen atlas van Beekman.

Müller (F.), Das Wasserwesen der Niederländischen Provinz Zeeland.

Berlin, Wilhelm Ernst und Sohn, 1898.

Mussely et Molitor, Cartulaire de l'ancienne église collégiale de Notre-Dame de Courtrai.

Gand, Annoot—Broeckman, 1880.

Nagtglas. Zie Lantsheer.

Oud Memoriaal van Schepenen te Rotterdam. Een handschrift in het archief der gemeente Rotterdam, gedeeltelijk overgedrukt in J. H. W. Unger en Mr. W. Bezemer, Bronnen voor de geschiedenis van Rotterdam, 2e deel.

Rotterdam, W. J. Van Hengel, 1895.

- Oudenhoven (J. Van), *Antiquitates cimbricae renovate*. Dat is vernieuwde oudtheden der Cimbren, of een raer Verhael van de Cimbren ende Cimbrische Vloet. Ende van 't hoogh Water 1681, en hooghen Vloet van den 26 January 1682. Haarlem, Symon Swart, 1682.
- Outhof (G.), Verhaal van alle hooge watervloeden, in meest alle plaatsen van Europa, van Noachs tydt af, tot op den tegenwoordigen tydt toe: Met een nieuw kaertje van 't verdronken Landt in den Dollaart, afbeeldinge van den Steenman in Vrieslandt. Met eene breede beschyvinge van den zwaaren Kersvloedt van 1717. En bygevoegde tafels der Watervloeden naar de Feestdagen, Eeuwen en Maanden, en een bladwijzer der voornaamste zaken. Embden, H. Meyboom, 1720.
- Paludanus (R.), Oudheid- en natuurkundige verhandelingen, meestal betrekkelijk tot Westvriesland of het Noorderkwartier. Leiden, P. Van der Eyk en D. Vygh, 1776.
- Pelk wijk (Mr. J. Ter), Beschrijving van Overijssel's watersnood in February 1825. Zwolle, Clement, De Vri en Itegeren, 1826.
- Potter (F. De), Geschiedkundige mededeelingen over Zeeuwsch-Vlaanderen. In: *Archief. Vroegere en latere mededeelingen voornamelijk in betrekking tot Zeeland*, uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, 5e deel. Middelburg, J. C. en W. Altorffer, 1883.
- Prudentius van Troyes. Zie *Annales Bertinenses*.
- Putte (F. Van de), *Cronica et cartularium monasterii de Dunis*. In *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, 1864.
- Ramaer (J. C.), *Geographische geschiedenis van Holland bezuiden de Lek en Nieuwe Maas in de middeleeuwen*. In *Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam, afd. Letterkunde. Nieuwe reeks, deel II, No. 3*. Amsterdam, J. Müller, 1899.
- Ramaer (J. C.), *De vorming van den Dollart en de terpen in Nederland in verband met de geographische geschiedenis van ons polderland*. In *Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch aardrijkskundig genootschap, 2e serie, deel 26*. Leiden, E. J. Brill, 1909.

Ramaer (J. C.), De overstromingen in Nederland en hare gevolgen.

In Handelingen van het 12e Nederl. natuur- en geneesk. congres, gehouden te Utrecht op 15, 16 en 17 April 1909.

Registers, bevattende de beschrijving der peilschalen, hakkelbouts en andere verkenmerken langs de rivieren in Holland en Brabant. Uitgegeven door het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, 1854—1867.

Register Putten en Strijen met houten borden.

Register Memoriale Ducis Johannis Bavariae.

Handschriften, berustende in het Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage.

Register van verbalen van den Fabriek-Landmeter van Schieland.

Handschrift, berustende in het archief van het hoogheemraadschap Schieland.

Regt (J. W.), Geschied- en aardrijkskundige beschrijving van den Zwijndrechtschen Waard, den Riederwaard en het land van Putten over de Maas.

Zwijndrecht, J. Boden, 1848.

Rey d (Everhard Van), Oorspronck ende voortganck van de Nederlantsche Oorloghen ofte waerachtige Historie van de voornaemste Geschiedenissen, in de Nederlanden ende elders, voorgevallen, zedert den Jare 1566, tot het Jaar 1601 verdeylt in achthien Boecken. Derde uitgave. Ende hier is nu nielyks by gevoeght 't vervolgh van 1601, tot den Jare Anno 1644 inkluyt, met Afbeeldingen van alle de Gouverneurs, Graven, etc., daer toe behoorende.

Amsterdam, Wed. Van Salig, E. Cloppenburgh, 1644.

Reygersberch van Cortgene (Jan Jansz.), Cronycke van Zeelandt.

Antwerpen, 1551.

Zie ook Van Boxhorn.

Roberti de Monte (St. Michaëlis) Chronica. In Monumenta Germaniae historica. Scriptores, 6e deel, 1844, blz. 475.

Roever Azn. (N. De), Iets over den Allerheiligen vloed.

Oud-Holland. Nieuwe bijdragen voor de geschiedenis der Nederlandsche Kunst, Letterkunde, Nijverheid, enz. Amsterdam, Gebroeders Binger, 7e jaargang, 1889.

Roo s (G. P.), Beknopt geschied- en aardrijkskundig woordenboek van Zeeuwsch-Vlaanderen 's Westelijk deel (voormalig 4e district van Zeeland), met het oog op zijne wording en verdere ontwikkeling en op de nabij gelegene gemeenten van Oost- en West-Vlaanderen, grootendeels naar onuitgegevene kaarten en handschriften.

Oostburg, A. J. Bronswijk, 1874.

Rotterdamsche Couranten.

Schaaf (Dr. A. W.), Waarneemingen omtrent de Lugts-gesteldheid, weder en wind, te Amsterdam, in October 1776.

Hedendaagsche Vaderlandsche Letter-oefeningen, waar in de boeken en schriften, die dagelyks in ons Vaderland en elders uitkomen, oordeelkundig tevens en vrymoedig verhandeld worden. Benevens Mengelwerk, tot Fraaye Letteren, Konsten en Weetenschappen betrekkelyk, 5e deel 2e st.

Amsterdam, A. Van der Kroe en Yntema en Ticeel, 1776.

Scharp (J.), Geschiedenis en costumen van Axel, behelzende eene plechtige kerkelyke reedenvoering, uitgesproken op het tweehonderd-jaarig Eeuwfeest der Vryheid van gemelde stad.

Staatelyk gevierd op den zeeventienden van Hooimaand des jaars 1786, waar in de kerkelyke en wereldlyke geschiedenissen, van de vroegste tot op onze tyden toe, getrouw, worden opgegeeven, alles opgespoord uit de onpartydigste schryvers en eene meenigte nooit uitgegeevene stukken.

Middelburg, Willem Abrahams, 1787.

Schenkel (H.), Korte en bondige Beschryvinge van de Schrickelyke Water-vloedt, den 13 November 1686 over de Provincie van Stadt en Lande ontstaan, enz.

Groningen, C. Pieman, 1687.

Scriverius (P.), Vetus Chronicon Belgicus. In Matthaeus, Analecta, 1e deel.

Scriverius (P.), Beschryvinge van Out-Batavien met de Antiquiteyten van dien. Mitsgaders d'Afbeeldinge, Afcomst ende Historie der Edelen Hoogh-geboren graven van Holland, Zeelant ende Vrieslant etc. Als oock. Een corte Beschryvinghe der Nederlandsche Oorlogen, beginnende van den Aenvang der Nederlanse beroertē tot den Jare 1646 incluyt met de Afbeeldinge der Gouverneurs en andere Chrychs-helden.

Amsterdam, Broer Jansz., 1646.

Servaaſ van Rooyen (A. J.), Scheveningen en zijn zeerampen.
In: Haagsch jaarboekje voor 1896.
's Gravenhage, Mouton en Zoon, 1896.

Sigebertus Gemblacensis, Chronographia. In Monumenta
Germaniae historica. Scriptores, 6e deel, 1844, blz. 268.

Smallegange (M.), Nieuwe Cronyk van Zeeland, vervattende
de voor desen uitgegeven Cronyken van de Heeren Jaco-
bus Eyndius en Johan Reygersberg, veel ver-
meerdert ontrent deses Landschaps Oudheden en Herkom-
sten, Wateren en Stroomen, Eilanden, Steden en Heer-
lykheden.

Middelburg, J. Meertens en Amsterdam, A. Van So-
meren, 1696.

Smids (L.), Schatkamer der Nederlandse oudheden; of Woorden-
boek, behelsende Nederlands Steden en Dorpen, Kasteelen,
Sloten en Heeren Huysen, Oude Volkeren, Rievieren, Ver-
maarde Luyden in Staat en Oorlogh, Oudheden, Gewoon-
tens en Lands wysen, verciert met 60 Verbeeldingen van
soo geheele als vervallene Heeren Huysen, Sloten en Kas-
teelen, meerendeels geteekend door Roeland Roch-
man. Nevens een Bladwyser, in de gedaante van een Land-
Chronyk.

Amsterdam, Pieter De Coup, 1711.

Smids (L.), Groningens water-nood, voorgevallen den 22 Novem-
ber, zynde Vrydag, 'savonds ten 8 uren, 1686.

Amsterdam, Jan Ten Hoorn, 1686.

Stavoren (Andries Cornelisz. van, Chroniecke ende
waarachtige beschryvinge van Vriesland, Beginnende nae
des werelts Scheppinghe 3070 jaer tot na de gheboorte
Christi 1565, vernieut en verbetert door Joan Vlietarp,
als nu oock van ghelycken ten derde male door Andreaam
Cornelium Stavriensem.

Leeuwarden, Jacob Jansen, 1597.

Stoke (Melis), Rijkroniek van Holland, uitgegeven door
Dr. W. G. Brill. In Werken van het Historisch Genoot-
schap te Utrecht, Nieuwe Serie, nos. 40 en 42.

Utrecht, Kemink en Zoon, 1885.

Stratingh (Dr. G. Acker), Aloude staat en geschiedenis des
vaderlands, 3 deelen.

Groningen, R. J. Schierbeek, 1847—1852.

Stratingh (Dr. G. Acker) en Venema (G. A.), De Dollard of Geschied-, aardrijks- en natuurkundige beschrijving van dezen boezem der Eems.

Groningen, J. Oomkens Jzn. en R. J. Schierbeek, 1855.

Tafels van weerkundige waarnemingen gedaan aan het Chemisch Laboratorium van 's Rijks Veeartsenijschool te Utrecht, onder toezicht van den hoogleeraar P. J. J. De Fremery. In N. Van der Monde's Tijdschrift voor Geschiedenis, Oudheden en Statistiek van Utrecht, jaargangen 1837 en 1845.

Thabor (Worp van), *Chronicorum Frisiae libri tres*, en 4e en 5e boek der Kronijken van Friesland. Uitgegeven door het Friesch genootschap van Geschied- en Taalkunde.

1e—4e boek Leeuwarden, G. T. N. Suringar, 1847—1850.

5e boek Leeuwarden, H. Kuipers, 1871.

Tegenwoordige staat der vereenigde Nederlanden.

Amsterdam, Is. Tirion, 1739 en vlg. jaren.

Twisck (P. J.), *Chronyck van den ondergang der tyrannen ofte jaerlijksche geschiedenis in werltlycke saecken van Christi geboorte af tot desen tijt toe*, 2 deelen.

Hoorn, Sacharias Cornelissen, 1619 en 1620.

Valcooch (D. A.), *Chronycke van Leeuwenhorn*, voortyden omtrent der Sypen gelegen in Westvrieslandt, over veel hondert jaeren verdroncken, met noch alle handelingen, bedyckingen, ende inundatiën, die van Anno 1552 tot anno 1598, soo by die eerste bedyckers ende oock ten lesten van de Sype geschiet zyn.

Hoorn, Willem Andriesz, 1599.

Velius (D.), *Chroniick van Hoorn*, daer in particulierlijk verhaelt werden des selven Stadts eerste begin, opcomen, en ghedenckweerdighe gheschiedenissen, tot op dit teghenwoordighe Jaer 1617.

Hoorn, W. Andriesz, 1617.

Venema (G. A.). Zie Stratingh.

Verhael (Een cort) wat dat in de steden van Rotterdam ende daaromtrent is gepasseert sedert den jare 1500.

Handschrift in het archief der gemeente Rotterdam. Overgedrukt in J. W. H. Unger en Mr. W. Bezemer, Bronnen voor de geschiedenis van Rotterdam, 2e deel.

Rotterdam, W. J. Van Hengel, 1895.

Verhandelingen van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs.
's Gravenhage, Gebrs. J. & H. Van Langenhuisen,
1853—1854 en 1855—1856.

Verhey (B. A.), Historisch-technisch dijksonderzoek ten behoeve
der dijken van het ambacht van West-Friesland, genoemd
Drechterland. In Tijdschrift het Waterschap, jaargang 1917.
Middelharnis, Flakkeesche boek- en handelsdrukkerij,
1917.

Verslagen aan den Koning over de Openbare werken, 1862, 1863
en 1867.
's Gravenhage, Van Weelden en Mingelen, 1863,
1864 en 1868.

Verslag over den stormvloed van 13/14 Januari 1916, uitgegeven
vanwege het Departement van Waterstaat.
's Gravenhage, Gebrs. J. & H. Van Langenhuisen,
1916.

Vierlingh (A.), Tractaet van dijkagie, uitgegeven door Dr.
J. De Hullu en Ir. A. G. Verhoeven.
No. 20 van de Rijks geschiedkundige publicatiën, Kleine
serie.
's Gravenhage, M. Nijhoff, 1920.

Vos (P. D. De) en Mr. A. Moens van Bloois, Uit Schouwen
en Duiveland's verleden. In Zeeuwsche Almanak voor 1836.

Waerschut Gzn. (J. Van), Kronyk inhoudende den opgang en
voortgang van de scheepryke wydvermaarde Koopstad Rot-
terdam, 1623.
Handschrift in het archief der gemeente Rotterdam. Over-
gedrukt in J. W. H. Unger en Mr. W. Bezemer:
Bronnen voor de geschiedenis van Rotterdam, 2e deel.
Rotterdam, W. J. Van Hengel, 1895.

Wall (Mr. P. H. Van de), Handvesten, privilegiën, vryheden,
voorregten, octrooyen en costumen; mitsgaders sententiën,
verbonden, overeenkomsten, en andere voornaame handelin-
gen der stad Dordrecht, enz. 3 deelen.
Dordrecht, P. Van Braam, 1790.

Wassenaar (N. A.), Historis verhaal aller gedenkwaardigste
geschiedenissen, die hier en daar in Europe, als in Duyts-
land, Vrankryk, enz. en Nederland, van den beginne van
't jaar 1621 tot den Herfst toe, voorgevallen zijn.
Amsterdam, J. E. Cloppenburch, 1622 en vlg. jaren.

Weekrapporten van den Fabriek-Landmeter van Schieland.

Handschriften, berustende in het archief van het hoogheemraadschap Schieland.

Welker (P. M. H.), Geschiedenis van de Ambachtsheerlykheid, de polders en de dorpen van Cromstryen uit de oorkonden getrokken in het 400e jaar van de Uitgifte en Leenverheffing.

Nijmegen, H. C. A. Thieme, 1892.

Willemi capellani in Brederode postea monachi et procuratoris Egmondensis chronicon, meestal genaamd *Wilhelmus Procurator*, uitgegeven door Mr. C. Pijnacker Hordijk. In Werken van het Historisch Genootschap te Utrecht, 3e serie, no. 20.

Amsterdam, J. Müller, 1904.

Winsemius (P.), Chronique ofte Historische geschiedenisse van Vrieslant, beginnende van den Jaere na des Wereltscheppinge 3635 ende loopende tot den jaere nae de gheboorte Christi 1622.

Franeker, J. Lamrinck, 1622.

 VERBETERINGEN.

- Blz. 3, 17e regel. Staat zulks, lees het eerste.
- „ 13, 7e regel. Staat 1249, lees 1248.
- „ 13. 3e regel van onder. Toevoegen: Deze schrijver gebruikt waarschijnlijk den paaschstyl, Meuko (zie boven) den kerststyl.
- „ 23, 17e regel. Staat, mis, lees te laat of 8 jaren te vroeg.
- „ 52, 7e regel. Toevoegen: Met Prins wordt hier de graaf, dus de latere keizer Karel V, bedoeld.
- „ 55, noot (3). Staat Tholen, lees Noord-Beveland.
- „ 60, 22e regel. Tusschen seke en tevoren inlasschen: was.
- „ 88, 17e regel. Achter Staten staat van, lees op.
- „ 100, 8e regel. Staat Lageplaat, lees Layeplaat.
- „ 126, 22e regel. Staat 6, lees 2.
Zelfde regel. Staat 20, lees 10.
Na dezen regel inlasschen: was er een zware storm, waarbij het water over den dijk in de stad Vlissingen stroomde.
- „ 136. 2e kolom, onderste regel. Staat 40 353, lees 60 353.
-